

TÁRSASÁGI HÍREK

- A Magyar Drámapedagógiai Társaság nem mondott le arról, hogy a **drámafoglalkozás-vezető szakma ismét hivatalosan is elismert legyen**, ezért bejegyzés iránti kérelmet nyújtottunk be a Művelődési és Közoktatási Minisztérium illetékes főosztályának (sajnos a beadás tavaly óta húzódik, idén május 15-re készült el az anyag). Indokaink között szerepelt, hogy napjainkig több mint 600-an szereztek meg a Társaság drámajáték-vezetői oklevelét, miközben a felsőfokú közművelődési szakemberképzésben specializációként szereplő (és ezzel a nevet hivatalosan „lefoglaló”) drámajáték-vezetést még senki nem választotta négy év alatt. A beadásra került szakanyagot Szauder Erik, Debreczeni Tibor és Kaposi László készítette el.
- A pedagógusok hét évenkénti továbbképzéséhez csatlakozott a Társaság azzal, hogy a jegyzékbe korábban felvett 120 órás drámajáték-vezető képzést **benyújtotta akkreditálásra** (az előírt határidőre, május 31-ig). A Magyar Drámapedagógiai Társaság már a tavalyi jegyzékben is szerepelt e terület gondozójaként, joggal reméljük, hogy a megújított és immár akkreditálásra javasolt képzés elnyeri majd a minisztérium jóváhagyását. (Az előző pontban említett „csapat” munkájának eredményeként készült el a drámatanári pedagógus továbbképzési programunk akkreditációs kérelméhez szükséges összes szakanyag.)
- Egyre nagyobb gondot okoz, hogy kevés a jól felkészült oktató, ezért tavaly a KOMA támogatásával elkezdődött a **képzők képzése** – Kaposi László vezetésével. Ennek a kurzusnak az intenzív zárófoglalkozásai júliusban lesznek, így bővül majd az oktatói gárda.
- Elsősorban a tanfolyami képzést segítheti majd a **konvekciók** gyakorlati alkalmazásáról szóló módszertani **videofilmünk**, amelyet – szintén a KOMA anyagi támogatásával – őszre szeretnénk elkészíteni.
- A **Színház-Dráma-Nevelés** konferencia mellett a **Játék-Próba-Előadás** címmel szintén két és fél napos módszertani bemutatókkal ötvözött előadássorozatot rendeztünk februárban, melynek szakmai szervezője Gabnai Katalin volt (Tóth Zsuzsanna beszámolója olvasható lapunkban).
- **A programsorozat folytatását őszre halasztottuk** – a szeptemberi rendezvény középpontjába a **gyerekek színházi nevelését** állítjuk. Ezeket a programokat a KOMA támogatta. (Terveink szerint ez a műhelytalálkozó a tatabányai színházi fesztivál előtti két napban került volna megrendezésre, de a visszajelzések alapján sok érdeklődő pedagógusnak nem felelt meg az év végi időpont.)
- Fontos esemény a Társaság életében, hogy rendkívüli **közgyűlésen elfogadtuk az alapszabály módosítását**, melynek legfontosabb része, hogy a Magyar Drámapedagógiai Társaságot kiemelten közhasznú szervezetté nyilvánítsa a bíróság. Rendkívül bonyolult anyagot kellett a jóváhagyáshoz elkészítenünk, a döntésről még nem kaptunk értesítést.
- Az **IDEA a három évenkénti világ konferenciát Kenyában rendezi**, melyre Gabnai Katalin, Kaposi László és Szauder Erik kapott meghívást. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium és más szervek segítségével reméljük, hogy Gabnai Katalin részt vehet a júliusi tíz napos konferencián.
- Idén nyáron Helsinkiben lesz az **EDERED X. Európai Gyermekszínházi Találkozó**, amelynek költségeire Fabulya Lászlóné gyűjtötte össze a fedezetet megfeszített, odaadó és szívós munkával. A gyerek résztvevőket a Weöres Sándor Gyermekszínházi Fesztivál területi találkozóján sikerrel szerepelt gyerekek közül válogatták. A kísérő taná-

rok Romankovics Edit és Sipos Lászlóné lesznek.

- Felhívjuk a tagság figyelmét, hogy a novemberi közgyűlésen első alkalommal kiadásra kerülő **MEZEI ÉVA DÍJ-ra várjuk a javaslatokat**. A kitüntetési javaslatokat írásban kérjük indokolni. A bíráló bizottság tagjainak a Társaság által Életmű-díjban részesített kollégáinkat kérjük fel (Debreczeni Tibor, Kovács Andrásné, Rudolf Ottóné, Előd Nóra).
- A **Drámapedagógiai Magazin különszámát** idén a gyermekszínháznak és a gyerekek színházi nevelésének szenteljük. Többek között részletes beszámolót olvashatunk majd a VII. Országos Weöres Sándor Gyermekszínházi Fesztiválról is.
- A **Rendezésről – nevelőknek** című kiadvány (szerkesztő: Nánay István) terveink szerint októberre jelenik meg.
- A Magyar Drámapedagógiai Társaság aktívan közreműködött az **alapfokú művészet-oktatási intézmények színművészet-bábművészet tantervének**, tananyagának, követelményrendszerének többlépcsős bírálatában, s ezen keresztül kidolgozásában. Az anyag jóváhagyása után végre a színművészet és a bábművészet is helyet kap az iskolán kívüli, szervezett és államilag támogatott 12 évfolyamos alapfokú művészetoktatásban.
- A VII. Országos Weöres Sándor Gyermekszínházi Fesztivállal egyidőben zajlott Tiszasáson a Pitypang Humán Egyesület szervezésében, Monzák Péter irányításával a **III. Tiszamenti Gyerekszínházi Találkozó**, melyről részletesen beszámolunk magazinunk idei különszámában.
- A határon túli magyarok drámapedagógiai képzést továbbra is támogatjuk az **útiköltség biztosításával**.
- **Újabb regionális műhely** jött létre tavasszal Miskolcon, mégpedig a Borsodi Drámapedagógiai Műhely, Püspöki Péter és dr. Puskás István vezetésével.

*Várjuk híradásaitokat, a régiótokban történő eseményekről, képzésekről, gondjaitokról és arról, hogy miben tudjuk hatékonyabban segíteni a munkátokat.
Jó nyarat, jó tábort és kellemes pihenést kívánok mindannyitoknak:*

Szakall Judit

Budapest, 1998. június 11.

Drámajáték és jogvédelem

Előd Nóra

Örvedetesen nő a (különböző szinteken) képzett drámapedagógusok tábora. Ezzel párhuzamosan örvedetesen növekvő számban válnak közkinccsé a drámatanárok által tervezett drámaórák: közkézen forognak vázlat formájában, olvashatók a szaksajtójában, egy részük megtekinthető videókazettán (vizsgaórák, illetve különböző továbbképzések keretében tartott bemutató foglalkozásokról készült felvételek), ezeken a tanfolyamokon oktatási céllal, mintaként is meg-megjelennek. Ezért szükségesnek látszik beszélni a drámaóra mint szellemi termék szerzői jogvédelméről.

Először szólnánk a játékokról. A játék (dramatikus gyakorlat) a szerzőség szempontjából sajátos kategória, afféle átmenet a népköltés és a műköltészet között. Némelyik auktorizált (névhez kötött), de nem biztos, hogy a szerző és a publikáló azonos személy: a játékgyűjtemények összeállítói maguk sem mindig tudják, kitől ered a játék, amelyet leírnak. A műfaj sajátossága, hogy a gyakorlatban terjed, s közben – az átvevő aktuális pedagógiai céljainak megfelelően – módosul: különféle válfajai jönnek létre, új címe születik; aki ezt veszi át, maga is módosít rajta, és a leglelkiesmeretesebb alkalmazó is nehezen tudná megnevezni a forrást, amelyből merített. Ezzel együtt is: jó lenne, ha a drámajáték-vezetők, alkalmazók ismernék a szakirodalmat (itt persze nem az egész, igen gazdag és gyors ütemben gyarapodó játékkönyv-arszenálra gondolunk, hanem csak a drámajáték-szakirodalomra) és alkalomadtán utalnának (persze nem a gyerekekkel való játék során) a leírás lelőhelyére. A pedagógusok képzésével foglalkozó oktatók általában tartják magukat ehhez az íratlan szabályhoz.

Komolyabb kérdés a drámaóra-terv. A konvenciók száma véges – mindnyájan azonos panelekből építkezünk. Az is nyilvánvaló, hogy egy-egy látott drámaóra – továbbképzéseken, műhelyprogramok keretében, tanfolyamokon, vizsgákon elég sok a bemutató – „aha”-élményű nyomot hagy(hat) a nézőkben, és amikor valaki drámaórát tervez, szívesen használ olyan elemeket, amelyek működőképességéről, hatékonyságáról mások munkájában már meggyőződhetett. Olykor tudjuk, kinél láttuk, kitől tanultuk az alkalmazott formát, olykor nem is vagyunk ennek tudatában – az emlék elhalványult, vagy az „idézet” formai elem már annyi átalakuláson ment keresztül, hogy nem annyira átvételről, mint inkább ötletkölcsonzésről, egy valahol már látott részlet más összefüggésekbe való kreatív beépítéséről van szó. Egy idő után a legtöbb drámatanárból kialakul a tapasztalat, hogy milyen típusú témához/problémához milyen formai megoldások a legcélravezetőbbek. A sok-sok drámaóra-vázlatot (és vizsgaórát) látott tanfolyamvezetők a megmondhatóit, mennyi részletmegoldás köszön vissza a különböző drámaóratervekben – olykor egészen különböző témákban, de olykor azonos témában, azonos ponton, azonos szerkezetben és formában, anélkül, hogy alkotóik összebeszéltek volna (gyakran nem is ismerik egymást). Ezzel többnyire nincs is baj. Bár az igazán etikus eljárás itt is az, ha (persze itt sem a gyerekekkel való munkában és nem is a drámaóra vázlatában, de a szóbeli oktató-gyakorló munka során) említésre kerül az ötletgazda neve – már amennyiben ez lehetséges.

Probléma – mind szakmai, mind etikai vonatkozásban – akkor van, ha valaki egy látott/olvasott drámaórát egy-az-egyben lemásol. Természetesen ezt is szabad. Ahogy egy színpadi drámát különböző társulatok különböző céllal-tartalommal és üzenettel képesek előadni, úgy (illetve annál azért kissé problematikusabban, mert nagyon tudatos adaptálásra van szükség!) egy vonzó drámaóra-tervezetet (akár a „nagyokét”, az atyamesterekét) kedve támadhat kipróbálni bármelyik drámatanárnak. Itt azonban már valóban szerzői jogról lehet beszélni. A drámaóra-tervezet önálló szellemi termék. Megengedhetetlen, hogy valaki közönség előtt (tehát bemutató-helyzetben) úgy játssza el gyerekekkel valakinek a kölcsönzött óratervét, hogy a szerzőt megnevezetlenül hagyja. Még megengedhetlenebb (ha ez a jelző egyáltalán fokozható) ilyen óraterv sajátként való publikálása, különösen ha a jóhiszemű szerző maga adta közönsége kezébe óravázlatát, tehát az átvevőnek még a megfogalmazással sem kell bajlódnia. Az ilyen eljárás sem Kiskunbögögyén, sem Aradon nem menthető.

Ami a tanfolyamokon élőben vagy videón látott órák „otthon”, gyerekekkel való kipróbálását illeti, ez csak akkor aggályos – mondjuk ki: etikátlan és elfogadhatatlan, – ha valaki vizsgára jelentkezik ilyen foglalkozással.

Bizonyára vannak a tanítási dráma alkalmazásának egyéb jogi-etikai vonatkozásai is, de most ennyi látott időszakról megemlítenénk.

Drámaiság és tárgyhasználat

Szauder Erik

A drámatanárok lelkében időnként kínzó vágy ébred arra, hogy betörjenek valamely nagyobb múzeumba (de legalábbis a közeli színház kelléktárába), és magukkal vigyenek néhány felhívó jellegű, szimbolikus tartalmak lehetőségét is magában hordozó tárgyat; kardot, koronát, ládát és más efféléket. Később visszariadnak ugyan az illető tárgy eltulajdonításától, de – sajnos – többnyire a lehetséges egyéb megoldások végiggondolásától is. Ennek következtében pedig gyakori, hogy a drámaórákon a *szükségesnél* is szegényebb „szegény színház” születik.

A *tanítási dráma elmélete* című könyvében Gavin Bolton részletesen elemzi a szimbolizáció folyamatát (Bolton, 1993: 64). Példájában a Kaliforniába érkező bevándorlókat játszó gyerekek azzal szembesülnek, hogy a kaliforniai farmergazdát játszó tanár egy valódi narancs héját lábuk elé dobálva tárgyal velük. Bolton rámutat, hogy az ilyen módon létrejött helyzetben döntő jelentősége van az addigi munkának (azaz a résztvevők által megteremtett fiktív világ már működő összetevőinek), a narancs „Kalifornia-felidező” tartalmának (jólét, termékenység stb.), valamint a narancs látványának és illatának, mely a résztvevőket a dráma valósága és saját (valós) tapasztalásaik együttes megélésére készíti.

A kérdés *látszólag* tehát az, hogy vajon szükségünk van-e ilyen szimbolikus tartalmakat hordozó tárgyakra. A dolog valójában azonban ennél jóval árnyaltabb, hiszen erre a kérdésre csak a konkrét tanítási célok, drámai helyzet és az abban használni kívánt tárgy ismeretében lehetne válaszolni. Ebből azonban világosan kiderül, hogy *nem* a tárgyakkal és használatukkal, hanem a feltett kérdéssel van baj. A valódi kérdés ezért sokkal inkább az, hogy *mikor, mely célok érdekében* érdemes egyáltalán kísérletezni az illető tárgy beszerzésével és drámaórán való alkalmazásával.

Az alábbiakban egy drámai „kellék” megjelenítésének több változatát vizsgálva igyekszem bemutatni a szimbolikusnak szánt tárgyak kezelésének lehetséges módjait. Elemzésemben először egy szinte unalomig ismert (és könnyen beszerezhető) színházi-drámai szimbólum, a *gyertya* használatának különböző lehetőségeit veszem sorra, majd megpróbálok néhány általános összegző megjegyzést fűzni a témához.

Változatok egy gyertyára

A föld alatti barlangokban kincs után kutató kalandorokról szóló dráma egy pontján a földalatti járatok feltárása, a lehetséges lelőhelyek számbavétele zajlik éppen. A kincsvadászok ugyanakkor tisztában vannak azzal, hogy utolsó szál gyertyájukat égetik, és gyufájuk is alig maradt. Dönteniük kell, előre vagy hátra indulnak-e; visszafelé hosszú és nehéz, de jórészt ismert, előre viszont ismeretlen, de előreláthatólag könnyebb út várja őket.

a) Valódi gyertyacsonk használata

- lehetővé teszi az idő múlásának érzéki megtapasztalását;
- a résztvevőket fegyelmezett és türelmes magatartásra kényszeríti. Ennek a fegyelemnek ugyanakkor nem a tanártól, hanem magától a csoporttól kell származnia (azaz a dráma belső hitelességéhez kell tartozzon).
- tárgyi jellegű és folyamatosan erősödő fókuszot teremt a munkához. Meghatározó jelentőséggel bír ugyanakkor a tér kijelölésében és meghatározásában is, hiszen a fényforrás kijelöli azt a néhány méteres kört, ahol a történések zajlanak.
- az idővel és a biztonsággal kapcsolatos dilemma folyamatos megerősítésével, a feszültség fokozójául szolgál. A résztvevők gondolataiban a gyertyaláng kihunyását *követő* események lehetősége forog, azaz a narratív „mi történik azután” és a drámai „itt és most” élmény összekapcsolását szolgálja.
- a gyertyaláng, azaz a tűz látványa kétségtelenül ősi érzelmi energiákat szabadít fel, ugyanakkor tudattalanul összekapcsolódik számtalan közös és személyes tudással, és a hozzájuk kötődő érzelmi tartalmakkal is (pl. a Karácsonyhoz vagy a születésnaphoz kapcsolódó élmények; Prométheusz; félelem a sötétségtől stb.)

b) Rajz, melynek elkészítésekor a gyertyacsonk hosszát közösen határozták meg

- megállítja a narratív időt: „erről a pillanatról van most szó.” Szükség szerint (például a gyertyacsonk egyes részeinek besatírozásával) az idő „léptethetővé” válik, ám az adott pillanat minden esetben meghosszabbítható.
- (a fentiekből következően) lehetőséget teremt az epizodikus szerkesztésmódra, függetlenül a csoport által meghozott döntés későbbi következményeitől. Lehetőséget teremt a nézőpont, keret és/vagy helyszín

megváltoztatására, a narratív történet-szálak összefonására (pl.: mi történik eközben a felszínen, a kalandorok családjában és gondolataiban stb.).

- lelassítja az eseményeket. Lehetőséget teremt a szerepen kívül és azon belül zajló munka váltakoztatására, a történések visszapergetésére, esetleg (írásos vagy egyéb módon történő) rögzítésére is.
- egyértelműen jelzi a pillanatnyi helyzetet és (a gyertya részeinek besatírozásával) követhetővé teszi annak fokozatos változását.
- a döntés megszületését követően sem hagyja „elszabadulni” a történéseket. Szükségessé és lehetővé teszi a választás következményeinek átgondolását. (Ha például tudjuk, hogy az idevezető úton a barlang mennyezetéről víz csepeg, akkor meg kell oldanunk, hogy lássunk is valamit, és a gyertya se aludjon ki. Erre vonatkozó ötleteinket még indulás előtt kipróbálhatjuk és módosíthatjuk.)
- a drámában rejlő feszültség válik elsődlegessé a gyertyaláng által keltett hatással szemben. A résztvevőktől tehát sokkal tudatosabb jelenléteket és munkát vár el, mint amikor valóban ott van a gyertya.

c) *A gyertya tartását jelző gesztus*

- a valódi gyertya jelenlétéhez hasonlóan azonnal „itt és most” helyzetbe viszi a játzókat; a cselekvés egyértelműen a drámai jelenben zajlik;
- szükségessé teszi, hogy a résztvevők megegyezzenek a fikció törvényszerűségeiben, és folyamatosan ahhoz igazítsák tevékenységüket, azaz „lássák” a valójában jelen nem lévő gyertyát (és elfogadják, hogy csak egyetlen van belőle);
- lehetőséget teremt arra, hogy – a b) ponthoz hasonlóan – megállítsuk az időt, és több oldalról megvizsgáljuk vagy további elemekkel gazdagítsuk a pillanatot. Még ha előre haladunk is a cselekményben, az események bármikor megállíthatók és visszapergethetők maradnak (hiszen a gyertya *valójában* nem éle).
- annak ellenére, hogy megjelenik benne bizonyos technikai jellegű elvárás is (a gyertya tartását a csoport többi tagja számára is egyértelműen jelző gesztus folyamatos jelenléte), a tevékenység elsősorban a belső képek szintjén válik jelentőssé. A tevékenység során ugyanakkor a résztvevőknek nem kell amiatt aggódniuk, hogy a gyertya mint kellék rosszul működik, azaz például nem a tervezett pillanatban alszik el.
- (az előzőekből fakadóan) nagyfokú „színházi” jelenléte tesz szükségessé, ezzel egyidejűleg azonban lehetőséget teremt az átélés-jellegű tevékenységben való intenzív részvételre. A résztvevők számára talán még nagyobb feszültséget teremt a barlangban uralkodó sötétség *belső* képe, mint a valódi gyertyaláng keltette hatás (hiszen ott a fény valódi, de a sötétséget el kell képzelni hozzá; itt viszont egyértelműen a fikció működteti a helyzetet).

d) *Csak szimbolikusan jelen lévő gyertya*

A gyertyáról ebben az esetben csak egy rövid szövegből szerzünk tudomást, melyet a résztvevők közösen írnak meg. Az így létrehozott szöveg lehet például a következő:

... már csak egy aprócska gyertya segítette őket útkon, előre az ismeretlen felé, vagy vissza azokhoz, akik a barlang szájánál várahoztak ...

- a szöveg megírása (ezen keresztül pedig a gyertya „belső képének” kialakítása) lehetőséget teremt a körülmények tisztázására, a vélemények és kívánságok egyeztetésére, majd a szerződés-kötésre;
- előre jelzi a drámában feldolgozásra kerülő helyzeteket, feszültséget teremt és felkelti a résztvevők érdeklődését;
- megőrzi a helyzet feszültségét, ugyanakkor módot ad a keret megváltoztatására („várakozók”). Ezen új keret alkalmazása természetesen módosítja a drámai fókuszt, a drámában feldolgozható gondolatok és érzelmek körét is.
- az elsősorban érzelmi jellegű megközelítéssel (és az ezt szolgáló konvenciókkal) szemben a narratív vagy magyarázó-értelmező jellegű munkaformákat helyezi előtérbe: „Így cselekedtünk, így történt;” „Azért mondjuk el, hogy másokkal ne történhessen meg.”
- a résztvevők kezdetben arra kényszerülnek, hogy drámai jellegű ötleteiket szelektálva összeállítsák az epikus alapanyagot, majd ennek birtokában újragondolják a drámai magot rejtő helyzeteket. Más módon fogalmazva: folyamatosan új és új formába kell önteniük tudásukat és igényeiket.

A szimbólumokról általában

A fenti elemzés reményeim szerint részletes magyarázatot adott arra, miért vitattam a „kell-e a kellék” kérdés értelmes voltát *általánosságban*. Az olvasó ugyanakkor két okból is hiányosnak érezheti az eddig mondotakat. Joggal vetheti fel, hogy az eddigiekben nem szóltam (a) a gyertyánál sokkal nehezkesebben besze-

rezhető primer (azaz valamilyen szimbolikus jelentést a drámai közegtől függetlenül, eleve magában hordozó) szimbólumokról, például valódi kardról, koronáról stb., illetve (b) a boltoni példában szereplő narancshoz hasonlóan szimbolikus tartalmakkal *csak az adott drámában* rendelkező eszközök használatáról.

Az első körbe tartozó, azaz elsődleges szimbólumként alkalmazható tárgyak némelyike viszonylag behatárolt gondolkörben idéz fel különböző tartalmakat a dráma résztvevőiben: egy korona szerepeltetése például nagy valószínűséggel a hatalom, uralom, a királyhoz való viszony (és esetleg bizonyos történelmi korok) vizsgálata kapcsán válik jelentőssé. Más tárgyak rendelkeznek ugyan a primer szimbólumok azonnali jelentésteremtő képességével, az általuk megidézett tartalmak köre ugyanakkor tág körben mozog: ilyen tárgy lehet a fentiekben szereplő gyertya – mely példánkban is egyidejűleg többféle jelentést hordoz (bizonytalanság, összetartozás, remény, izgalom, szükségszerűség stb.) – vagy a kard, mely jelenthet háborút, hagyományörzést, biztonságot stb. A kérdés tehát megint csak *nem* az, hogy egy-egy kellék beszerezhető-e, hanem hogy érdemes-e energiáinkat beszerzésükre fordítanunk. Vajon azt fogja-e jelenteni a tárgy, amit szeretnénk?

Látható tehát, hogy a primer szimbólumok köréről sem gondolkodhatunk egyféleképpen, azaz nem lehet általános „használati utasítást” adni hozzájuk. Az egyetlen, amit tanácsolhatunk, hogy ha tud, a drámatanár szerezzon ugyan be, és tartson keze ügyében néhány ilyen, szimbolikus jelentéstartalmakkal könnyedén felruházható tárgyat, de *ne akarja mindenképpen használni őket!* A fenti példához hasonlóan minden esetben gondolja végig, hogy adott tanítási céljai érdekében melyik eljárást érdemes alkalmaznia: kell-e, segít-e a tárgy tényleges bevitele, vagy érdemes annak csupán valamilyen *reprezentációját* használnia.

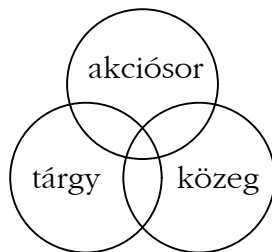
Tudnia kell továbbá, hogy aki a realizmusra törekszik, az könnyedén a realizmus áldozatává válhat. A valódi tárgy használata mellett csak akkor döntsön, ha az a tárgy *valóban* olyan, mint amilyennek az adott drámában lennie kell. Egy gyertyaszálat könnyű csonkig égetni, de például egy lovagkori környezetbe helyezett drámában elképzelhetetlen, hogy (például) ne korhű fegyverek szerepeljenek! Ha nem talál ilyeneket, a drámatanárnak vagy a keretet kell megváltoztatnia (pl. régészekre), vagy a valódi tárgyak használatáról kell lemondania.

Amennyiben az éppen folyó vagy tervezett drámapunkát végiggondolva a tanár arra a következtetésre jut, hogy abban nem tud vagy nem akar semmilyen primer szimbólumot alkalmazni, még mindig előtte áll a drámaóra folyamatában megteremtődő szimbolikus tartalmak alkalmazásának lehetősége. A *szimbolizáció* folyamatáról Bolton (i. m.) könyvében részletes leírást olvashatunk. Könyvében a szerző a bevezetőben említett narancs példáján kívül felidézi azt a pillanatot is, amikor Dorothy Heathcote egy felmosóronggyal teremtette meg a börtön atmoszféráját. Mindkét példából – valamint az általam fentebb mondottakból – kitűnik, hogy a szimbolizáció folyamatához, illetve a drámai szimbólum létrejöttéhez három elem együttese szükséges:

- a *tárgy* (vagy annak reprezentációja), mely a szimbolizáció folyamatában jelentéssel telítődhet;
- az *akciósor*, melynek eredményeképpen a tárgy túllép önnön jelentésén (pontosabban: eleve adott funkciója mellett jelentésre is szert tesz!);
- az *adott drámai közeg* (konkrét téma és helyzet meghatározott élmény- és ismeretanyaggal rendelkező csoportban), melyben a tárgy az akciósor folyamán jelentést nyer.

A fenti három összetevő kapcsolatát a következő egyszerű modellel ábrázolhatjuk:

Modellünkről leolvasható, hogy másik kettővel, ugyanakkor összetevői is, melyek függetlenek a akban a modellben szereplő körök tevék kapcsolatáról – szólnék röviden.

mindhárom elem kapcsolatban áll a mindegyiknek vannak olyan részei, másik két összetevőtől. Az alábbi-egy-egy területeiről – azaz az össze-

a) *tárgy*

A dráma folyamatában alkalmazott tárgynak minden esetben van valamilyen tág értelemben vett fizikai megjelenési formája, két- vagy háromdimenziós (azaz például rajzos vagy kézzelfogható) reprezentációja. Amennyiben csak beszélünk egy tárgyról (ld. az első szakasz d) pontját), akkor is kell lennie valamilyen – írásos vagy gesztusnyelvi – utalásnak, hiszen ellenkező esetben nem is igen beszélhetnénk tárgyhasználatról.

b) tárgy – akciósor metszet

A tárgy csak valamely akcióban válik a dráma szempontjából érdekessé, jelentőssé; a tárgy használata ugyanakkor befolyást gyakorol, visszahat magára az akcióra is. A tanterem berendezési tárgyai közül egy pad például mindaddig jelentéktelen marad a dráma szempontjából, míg csupán a fal mellett félretolva áll. Abban a pillanatban azonban, ha számunkra ez a pad a Nagy Piramis hónapok kutatási munkája eredményeképpen végre elénk tárul bejáratává válik, az eddig jelentés nélkül való tárgy jelentést nyer számunkra. Az így megszerzett jelentés és az eleve adott forma (az a tér-rész, melyet oldalt a pad lábai, hátul pedig a terem fala határol) ugyanakkor újabb akciót – és jelentést – eredményezhet: mélyen le kell hajolnunk, illetve felfedezhetjük, hogy a bejáratot belülről is lefalazták.

c) tárgy – közeg metszet

E két elem kapcsolatának fontosságára már Gavin Bolton fentiekben idézett, Dorothy Heathcote drámaóráját elemző írása (Bolton, i. m.) is felhívja a figyelmet. Bolton kifejti, hogy a felmosóröngy mint tárgy csak az adott csoportban, a javítóintézet börtönszerű közegét belülről ismerők között tölthetett fel szimbolikus jelentéssel. Ez tehát rávilágít arra, hogy bizonyos tárgyak, jelek csak bizonyos csoportok számára értelmezhetőek. Valójában kevés olyan tárgy van – talán csak a fentiekben primer szimbólumoknak nevezett tárgyak körében találhatunk ilyeneket –, melyek *minden* emberi közegben jelentéssel bírnának. Hogy csak néhány példát említsünk: óvodások számára feltehetőleg a nagyobbakhoz vagy felnőttekhez képest kevésbé hordoz jelentést egy palackba dugott levél vagy a horogkereszt képe; keresztény közegben nem rendelkezik eleve adott tartalmakkal egy zsidó imaszíj darabja; a hajhoz fűződő rituális-szexuális tartalmak miatt egy cigány fiatalokból álló csoportban a fésű vagy hajcsat szerepeltetése jóval erősebb emóciókat kelt, mint nem cigány emberek körében.

d) akciósor

A drámai akciónak – a tárgyhoz hasonlóan – minden esetben valamilyen konkrét térbeli formában kell megjelennie. Ennek hiányában nem is beszélhetnénk drámáról; ezekben az esetekben epikával, lírával vagy filozofikus gondolatsorral lenne dolgunk.¹ A dráma tehát csak akciók jelenlétekor létezhet – cselekedni azonban nem csak drámában lehet. A dráma előrehaladása során, ezen belül a szimbolikusnak szánt tárgy kezelése során is vannak olyan momentumok, melyek szükségképpen kívül esnek a drámai közeg és a tárgyhasználat keretein. Olyan cselekvéssorok ezek, melyek céljaikat és tartalmukat tekintve kötődnek ugyan a drámához, maga a tevékenység ugyanakkor elsősorban epikus, lírai vagy filozofikus tartalmakat hordoz. A fenti gyertya-példánkra visszautalva: az, hogy milyen rövidre szabjuk a gyertyacsonkot (akár ténylegesen, akár a rajzon), az nem „itt és most”, hanem „ott és akkor” tartalmú döntéseket feltételez, illetve olyan tevékenységeket tesz szükségessé (pl. a gyertya megrajzolása vagy „mérétre égetése”), melyek önmagukban nem részei a drámai történesnek, azaz csak eredményüket tekintve kapcsolódnak a drámához.

e) akciósor – közeg metszet

A fentiekben láttuk, hogy az adott drámai akciósor szoros kapcsolatban áll magával a középpontjába helyezett (vagy éppen az akciót kiváltó) tárggyal. Elemzésünkben az is kitűnik, hogy a tárgy és a tárgyat alkalmazók köre (ezt neveztük az eddigiekben közegnek) szintén elválaszthatatlan egységet alkotnak. Ezek után nem lehet tehát meglepő az az állítás, hogy egy adott cselekvés (az akció), illetve az egyes cselekvések egymásutánisága minden egyes csoportban más és más hatást kelt. Az adott közeg azonban vissza is hat magára az akcióra, hiszen ugyanazt a cselekvéssort más és más módon, más ritmusban, más hangsúlyokkal fogják a különböző tanulócsoporthoz elvégezni. Az egyes cselekvések ugyanis a résztvevőkből minden esetben egyedi, személyes tartalmakat hoznak felszínre, melyek egymást erősítik vagy gyengítik, ezáltal pedig egyszeri és megismételhetetlen szituációkká és (közösségi) élményanyaggá állnak össze. Egy indiánokról szóló drámában például a békepipa körbeadása valószínűleg más emlékeket, élményanyagot fog mozgósítani egy olyan közegben, ahol a tanulók szoktak közösen és titokban dohányozni, mint ott, ahol ez az élmény-háttér hiányzik.

f) közeg

Bármilyen mélyen vonódjanak is be a tanulók a drámába, gondolataiknak, érzelmeiknek és cselekedeteiknek minden esetben vannak olyan elemei, melyek nem a drámához kötődnek (az ilyen típusú megnyilvánulásokról ld. Bolton, i. m., 33). Ezek az összetevők *látszólag* nem befolyásolják a drámát, hiszen nem a drámára, hanem például a résztvevők aktuális állapotára, viszonyaira stb. vonatkoznak. A távolság azért látszólagos,

¹ Ez az állítás nem mond ellent a Gavin Bolton által „mítoszként” jelzett és joggal kritizált „a dráma – cselekvés” kijelentésnek (v. ö. Bolton, 1996). A dráma és a cselekvés közé ugyanis valóban nem tehetünk egyetlen ségjelet, a cselekvés teljes hiányában ugyanakkor nem beszélhetünk drámáról.

mert a legtöbb esetben bizonyos drámai történések vagy elemek hangsúlyozásával épp ezeket a gondolatokat, érzelmeket kérdőjelezhetjük meg, illetve állíthatjuk a dráma szolgálatába. Amikor például egy olyan csoporttal van dolgunk, akik – számunkra ismeretlen okból, de jól érzékelhetően – egyáltalán nem reagálnak arra a javaslatra, hogy a barlangban rekedt kutatók szorult helyzetét egy gyertyával tegyük szemléletesebbé, rákérdezhetünk, hogy mi a baj. Ha ekkor a tanulók elmondják, hogy már nagyon fáradtak és éhesek, a tanár javasolhatja, hogy (egy rövid uzsonnaszünet után) mégse a gyertyával, hanem a fáradt és éhes kutatókról szóló képekkel vagy jelenetekkel folytassák a munkát. A tanárnak tehát fel kell ismernie, hogy az adott közegeben megjelenő „privát” gondolatok befolyásolják-e a tervezett szimbolikus tárgy vagy akció használatát.

Nem hiszem, hogy a dráma működését, a drámatanár pedagógiai eszköztárát jól ismerők számára a fenti gondolatmenet rengeteg újdonsággal szolgált volna. Írásom célja sokkal inkább az volt, hogy tisztázzon néhány olyan kérdést, melyek gyakorta problémát okoznak a kezdőknek, és amelyek – valljuk be – csak látszólag egyszerűek. Fontosnak vélem ugyanis, hogy a drámát tanító pedagógus ne csak az ösztöneire tudjon hagyatkozni bizonyos kérdések eldöntésekor. Drámai érzék, ösztön, megézés nélkül persze nem megy. Azt azonban, hogy mit, mikor és miért teszünk, *érteni* is kell.

Irodalom

BOLTON, G.: *A tanítási dráma elmélete*, Marczibányi Téri Művelődési Központ, Budapest, 1993

BOLTON, G.: A tanítási dráma újragondolása, In: *Drámapedagógiai Magazin* különszáma, 1996, 1- 7. old.

KAPOSI L. (szerk.): *Drámapedagógiai olvasókönyv*; Marczibányi Téri Művelődési Központ, 1995

SZAUDER E. (szerk.): *Dráma – oktatás – nevelés*, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, Budapest, 1994

Egy középkori kolostorban

– drámaóra-tervezet 9-12 évesek számára –

Németh Ervin

Téma: egy középkori kolostor élete; a kolostor mint menedékhely

Fókusz (1): a szerep (kolostorbéli szerzetesek) elfogadtatása; ismeretek szerzése a kontextus hiteles megteremtéséhez

Fókusz (2): törvénytisztelet (a kolostor regulájának következetes betartása) és az emberiség parancsának összeütközése

Fókusz (3): az erőszakkal való szembehelyezkedés lehetséges megoldásai (pl.: a törvényesség érvényesítése, a humánus felébredése/felébresztése, az áldozat)

Keret: A tervezett játék egy hosszabb drámapunka részét képezheti, amelynek kontextusát a rajzból kiindulva teremtjük meg, s a fiktív tér szisztematikus „bejárásával” bővítjük ezt a kontextust (1. a fentebb említett lehetőségeket is). A jelen játékban a korábbiakból már adótnak vehetünk egy zsarnoki természetű várurat. Most a gyerekek többféle szerepet is kapnak: a kolostorbéli szerzeteseket, a várúr által összehívott családi tanács tagjait, ill. a várúr katonáit játsszák. A tanár szerepei: menedéket kérő lány, várúr, a kolostor apátja. A játék megvalósítása kb. 2-3 tanítási órát igényel.

1. A gyerekek gyülekezésekor gregorián énekek szólnak magnóról. A falon az ismert rajz, rajta színezéssel kiemelve a kolostor. Leültetjük a gyerekeket, megkérjük őket, összpontosítsák figyelmüket a kolostorra, aztán csukják be a szemüket, s a zene hallgatása közben képzeljenek el egy képet maguknak a kolostor életéből. Kis idő múlva lehalkítjuk a zenét, s megkérünk néhány gyereket, ossza meg a többiekkel a „belső képet” szemléletes szóbeli leírás útján. (Ha több időnk van, mindenki készíthet RAJZ-ot is a maga képéről!)

2. TABLÓK a kolostor életéből

Négy kiscsoportra osztjuk a gyerekeket, s mindegyik csoport egy-egy cédulát kap, rajta egy helyszín megnevezése: **könyvmásoló műhely**, **refektórium** (ebédlő), **kőtár**, **dormitórium** (hálóterem).

A feladat: tablókészítés.

- egy-egy tábló megmutatása után a többi csoport dolga: KÉPALÁÍRÁS készítése;
- a képcímek elhangzása után a csoport mozdítsa meg a táblót, a többiek pedig a látottak alapján módosítják a címet.

3. KISCSOPORTOS HELYZETGYAKORLATOK a kolostor életéből

- a) Reggel a kolostor apátja kiosztja a napi elvégzendő feladatokat. Az egyik szerzetesnek nem fűlik a fog a munkához, ezért rá akarja venni a társait, hogy közülük valaki végezze el az ő feladatát is...
- b) Az egyik szerzetes éjszaka – az apát úr engedélyével – folytatja egy kódex nap közben megkezdett másolását. Valaki azonban megzavarja munka közben...
- c) Egy szegény jobbágy érkezik a kolostorba, s szeretné szerzetesnek adni a fiát, akit magával is hozott. A gyerekek azonban láthatóan nincsen kedve ehhez....
- d) Fáradt utazók érkeznek a kolostor kapujához, és bebocsátást kérnek. Az érkezők között egy asszony is van. A szerzetesrend szigorú regulája viszont úgy szól, hogy asszonyszemély a kolostor kapuját át nem lépheti....

A jelenetek megmutatását rövid beszélgetések követhetik a problémahelyzetek megoldásáról. Az utolsó jelenetet követően mindenképpen iktassunk be ilyet a játék menetébe, s tudatosítsuk a csoportban, hogy a kolostorok életét szigorú **regulák** szabályozzák, ill. hogy a kolostor **menedékhely** is. (Ezen a ponton esetleg kidolgozható a „mi” kolostorunk regulája is egészsz csoportos ÖTLETBŐRZE munkaformájában.)

4. A beszélgetés után a tanár szerepbe lép: jelmezt ölt (nyakravalót terít magára), s az előbbi jelenet analogiájára eljátssza egy egyedül érkező, láthatóan zaklatott, bebocsátást és menedéket kérő lány szerepét. A gyerekek a kapus szerzetes szerepében kikérdezik a lányt.

A szerep tartalma, a tanár által megadott információk: a lány a várúr unokahúga, akit egy általa nem kívánt házasságba akar kényszeríteni a nagybátyja. Ez elől menekült el a várból. (A TANÁR SZEREPBEN és a „FORRÓ SZÉK” konvenciók együttes alkalmazása)

Tanári narrációban közöljük, hogy az apát úr úgy döntött: a szigorú regula ellenére (asszony a kolostorban!) menedéket ad a lánynak. A kolostor lakói között azonban nem mindenki ért egyet ezzel a döntéssel.

5. PÁRMUNKA és VÉLETLENÜL MEGHALLOTT BESZÉLGETÉS kombinációja

Párokat alakítunk, akik a kolostorbéli szerzetesek szerepében az apát úr döntését vitatják vagy éppen helyeslik. Ugyanekkor kijelölünk 3-4 **kémet**, akiket a várúr küld a kolostorba, mivel tudomására jutott, hogy a lány ott kapott menedéket. A kémek feladata az, hogy a párok között sétálgatva, esetleg beszédbe elegyedve velük kitudakolják, milyen a hangulat a szerzetesek között, mi a véleményük az apát döntéséről, vagyis gyűjtse be minél több információt.

Harangkondulások. A szerzetesek csoportja felbomlik, a szőnyeg szélén egymással szemben leülnek (mintha a templomban lennének).

Helyszínváltás (a térforma megváltoztatása nélkül): a vár lovagtermében vagyunk, ahová a várúr hívta össze a családi tanács tagjait, hogy meghallgassák a kémek jelentését, s döntsenek a további lépésekről.

6. A TANÁR SZEREPBEN és a GYŰLÉS konvenciók együttes alkalmazása

A tanács meghallgatja a kémek beszámolóját: a tanár a várúr szerepében irányíthatja a beszélgetést. Kiderülhet, hogyan vélekednek a kolostorbéliek az apát döntéséről, mennyien értenek vele egyet, vannak-e olyanok, akik helytelenítik, hogy megszegte a szerzetesrend reguláját, s mekkora azok táborá, akik az emberiség szempontjának érvényesítését helyeslik.

A várúr megoldási javaslatokat kér: miként térítsék vissza a várba a lányt. (A lehetséges megoldások: azonnal erőszak alkalmazása; ultimátum küldése = fenyegetés az erőszakkal; a helyzet elfogadása, a törvények betartása = a kolostor menedékhely stb.)

A megoldások számbavétele után a várúr dönt: ultimátumot küld egy futárral.

(A futár szerepében megjelenhet a tanár is, de a gyerekek közül is felvállalhatja valaki a szerepet. Amíg az újabb helyszínváltás megtörténik, ő addig megírja az ultimátumot, amelyet majd a kolostorbéliek előtt felolvass.)

7. GYŰLÉS a kolostorban

Harangkondulások.

Helyszínváltás a térbeli forma megváltoztatása nélkül. (Csupán az apát szerepét játszó gyerek ül fel arra a székre, ahol az előző képben a várúr szerepét játszó tanár ült.)

A korábban csak egymás között pusmogó szerzetesek (vö. pármunka!) most szembesítik az apátot döntésével és annak lehetséges következményeivel. (Pl.: a regulák megszegése miatt egyházi – talán pápai – ellenlépések várhatók; magukra vonhatják a várúr haragját; az apát és a döntésével egyetértők érve: nem tudnának a lelkiismeretükkel elszámolni, ha nem segítenének a kiszolgáltatott helyzetben lévő embertársukon stb.)

Belép a futár. Felolvassa a várúr ultimátumát.

(Az ultimátum lehetséges tartalma: a lány kiadásának kérése; a kérés nem teljesítése esetén fenyegetés a pápánál való bevádolással és/vagy katonai erő alkalmazásával.)

Közös megbeszélés: Mit csináljunk most? Kiadjuk vagy ne adjuk a lányt? Melyik lépés szolgálja inkább a kolostor érdekeit? Milyen következményekkel kell számolnunk egyik, ill. másik döntésünk esetén?

	előnyök	hátrányok
kiadjuk	nem sértjük meg a regulát; megmarad a kolostor és az életünk	hogyan számolunk el a lelkiismeretünkkel?
nem adjuk ki	sértetlen marad az emberiség parancsa; lelkiismeretünk nyugodt	a várúr megszarol a pápának írandó levéllel; veszélybe kerül a kolostor és az életünk

Ha a vita során felerősödnek a lány kiadását követelő hangok, állítsuk meg a játékot, és alkalmazzuk a BELSŐ HANGOK konvenciót:

8. Tegyük egy székre a lányt jelző nyakravalót, s kérjük meg a gyerekeket, hogy képzeljék magukat a lány helyébe abban a pillanatban, amikor értesül a kiadásáról szóló döntésünkről, majd szólaltassák meg a lány „belső hangját”, gondolatait.

(A lány gondolatainak, érzéseinek megidézése vélhetőleg segít a gyerekeknek abban, hogy mélyebben átérizzék döntésük következményeit, különösen annak emberi oldalát. Ez a játék segít az ingadozóknak a döntésben, s talán megingatja az eddigi céltudatos, a kiadatást követelő szerzeteseket is.)

9. Térjünk vissza a GYŰLÉS konvencióra.

Az apát szerepét azúttal a tanár vegye magára. Szólítsuk fel a szerzeteseket, hogy döntsenek a lány kiadása ügyében, hiszen nincs vesztegetni való időnk: a várúr fegyveresei itt állnak a kolostor kapuja előtt. (NARRÁCIÓ feszültség fokozása érdekében)

(Erre a célra alkalmazhatunk BEÉPÍTETT SZEREPLŐT is, aki kapus szerzetesként hozza a hírt: a várúr fegyveresei élén itt áll a kolostor kapuja előtt.)

Kérjük meg a szerzeteseket (szerepben), hogy egyenként mondják el döntésüket, ha szükségesnek érzik, indokolják is meg azt. Ezután apátként szavazásra tesszük fel a kérdést: kiadjuk-e a lányt vagy sem.

A szavazás után az apát szavai zárják le ezt a szituációt: „Tiszteletben tartom a döntéseket, testvéreim, s asszerint cselekszem.”

Ha a csoport úgy döntött, hogy kiadják a lányt, akkor ezen a ponton feloldódik a helyzetet mozgató feszültség, vagyis véget ér a játékunk. Ebben az esetben **zárómozzanatként** alkalmazzuk a NAPLÓK, LEVELEK konvenciót, segítségével ugyanis képet kaphatunk a gyerekeknek a helyzethez kötődő mélyebb érzelmeiről, illetve azok valós tartalmáról.

Kérjük meg a gyerekeket (szerzetes szerepben) arra, hogy az utókor számára rögzítsék a döntés utáni eseményeket a kolostor KRÓNIKÁJában. (Ha kevés időnk marad, akkor az azonosan döntő szerzetesekből alakítsunk néhány csoportot hasonló feladattal.)

A krónikabejegyzések elkészülte után (ha csoportban dolgoztunk) olvassák fel a gyerekek a megoldásaikat.

(Ha mindenki készített krónikabejegyzést, akkor néhányat hallgassunk meg, majd az összes változatot egybekötve tegyük a krónikát közkinccsé – vagyis helyezzük el olyan helyen, hogy a csoportból bárki elolvashassa.)

Ha a gyerekek az itt ismertetett lehetőség mellett döntenek, akkor a tervezett fókuszok közül az első kettő érvényesíthető. A játék akkor folytatható (s a harmadik fókusz ebben az esetben működtethető), ha a csoport a kiadás megtagadását határozza el.

(Megjegyzés: a 9-10 évesek a döntésükből fakadó következményeket nem mindig látják át pontosan, vagy a játék továbbvitelében nem elég következetesek; hajlamosak arra, hogy csak félig-meddig vállalják fel a döntésükből eredő „kellemtelenségeket”. Érzékelik azt, hogy az adott helyzetben nem lehet igazán jó döntést hozni, mégis megpróbálkoznak a történet lezárásaként olyan megoldásokkal, amelyek valójában felmentik őket a döntés felelőssége alól. Pl. a kiadatás mellett döntő csoportok olyan végkifejletet adnak a történetnek, amelyben a lány az esküvői menetből egy apácakolostorba menekül be, vagy egy levelet is kiküldenek a lánnyal, amelyben egyházi átokkal fenyegetik meg a várurat, ha mégis férjhez kényszerítené őt – tehát mindent jóra fordítanak (véletlenül eszerepe, mesei megoldás), s így elhárítják a maguk feje fölül az emberségesség, az együttérzés hiányának vádját.

Ugyanakkor a kiadatás ellen szavazók is elmenekülnek döntésük következményei elől: figyelmen kívül hagyják fenyegetettségüket, s a lány sorsának alakításában a „jóra fordításra” helyezik a hangsúlyt.

A megtartott foglalkozások során volt egy olyan csoport is, amely a kiadatás mellett döntött, a történet folytatásában azonban arról beszéltek, a lánynak rossz sora lett, s a kolostorbeliek megbánták tettüket, s azóta is bűnbánatot tartanak. Vagyis ez a csoport jól érzékelte a jó döntés képtelenségét, s ha először a saját érdekeik szerint döntöttek is, utólag szerették volna a lelkiismeretüket is megnyugtanni.)

Ha a csoport azt a döntést hozta, hogy nem adják ki a lányt, akkor a harmadik fókusz érvényesítésével folytatódhat a drámaóránk. Mivel az ultimátum kilátásba helyezte az erőszak alkalmazását, a folytatás során azt vizsgálhatjuk, milyen lehetőségeink vannak az agresszióval való szembehelyezkedésre, milyen eszközöket alkalmazhatunk az erőszakkal szemben.

10. Tanári narráció: Alkonyodik. A várúr seregei letáboroztak a kolostor kapui előtt. Láthatóan felkészültek a támadásra. Hogy ez már az éjszaka bekövetkezik, vagy bevárják a holnapot, nem tudhatjuk. A kolostor falain belül és kívül egyaránt jól érzékelhető a feszültség.

BELSŐ HANGOK

- A kör közepére helyezett székre egy sisakot teszünk, amely az ostromló csapatok vezérét (a várurat) jelképezi. Az ő belső hangjait közvetítik a csoport tagjai. (Gondolatok a támadás körülményeiről; esetleges erkölcsi dilemmák a szokásjog felrúgása miatt – ld. kolostor = menedék, sérthetlenség; aggodalmak a tett helyességét illetően: emberiességi megfontolások + az érdekek sérülése az egyház reakciója miatt stb.)

A csoport tagjai részt vehetnek a játékban gondolatkövetítőként, de kérhetjük azt is, hogy lássák el tanácsokkal a várurat mint a „lelkiismerete” egyik vagy másik oldala.

- A székre most egy **reverendát** teríthetünk, amely a kolostor apátját jelképezi. A gyerekek most az ő dilemmáit közvetítik. (Helyesen döntöttem-e, amikor veszedelemnek teszem ki a kolostort és a benne élőket; melyik a fontosabb: egy ember sorsának jobbra fordítása vagy a rám bízottak védelmezése; stb.)

11. Tanári narráció: Pirkadatkor megindul az ostrom. A katonák létrákat támasztanak a falakhoz, és sietve felhágnak rajtuk. Egy másik csoportjuk a kaput döngeti egy faltörő kossal. A szerzetesek az udvaron gyülekeznek, a lány a kolostor legvédehetőbb zugában várja a fejleményeket. A szerzetesek – élükön az apáttal – fegyvertelenek. Egyre feszültebben figyelnek a kintről érkező csatazajra. A kapu felől a zuhogás egyre erősebb...

A továbbiakban egy EGÉSZCSOPORTOS SZEREPJÁTÉK lehetőségét kínáljuk fel a gyerekeknek. Azt a helyzetet kell megjeleníteniük, amely a katonák betörését követi. A jelenet indítása előtt még egyszer hívjuk fel a figyelmüket arra, hogy a szerzetesek fegyvertelenek, s a gyilkolás nem egyeztethető össze a hitükkel. Ezután rögzítsük a szerepeket (apát, várúr, szerzetesek, katonák, lány), majd indítsuk el a játékot attól a pillanattól, amikor a faltörő kos ütéseitől beszakad a kolostor kapuja.

(Ismerve az adott csoport agresszivitásra való hajlamát, tehetünk olyan kikötést, hogy az egész játékot MÍMES JÁTÉK formájában kérjük, sőt **lassított felvételnként** is kérhetjük a megjelenítést. Ebben az esetben használjunk zenei aláfestést. Természetesen a szükséges hangulat megteremtése érdekében az egész csoportos játékot is indíthatjuk zenei aláfestéssel.)

A jelenet – improvizációról lévén szó – eleve többesélyes: vagy azonnal dulakodás és öldöklés kezdődik, vagy a katonáknak megálljt parancsol a szerzetesek térbeli elhelyezkedése, viselkedése, esetleg fegyvertelen volta. Az utóbbi esetben valószínűleg azoknak a lehetőségnek egyikét fogják megvalósítani a gyerekek, amelyek az óra következő fázisában, a kiscsoportos improvizációk között szerepelnek. Ha ez így történik, akkor ott nyilván a fennmaradó variációkra összpontosítunk.

Ha elkezdődik az öldöklés, akkor a legizgalmasabb kérdés: **lesz-e valaki, aki megállítja**. Nagy valószínűséggel ebben az esetben is az előbb említett lehetőségek valamelyike valósul majd meg. (L. a következő pontnál részletesen!) Természetesen, bármelyik szereplő megpróbálkozhat az öldöklés megállításával, de erre a szituációban elfoglalt helyük súlyából következően reális esélye az apátnak, a várúnak vagy a lánynak van.

Drámaóránk következő szakaszára az egész csoportos improvizáció kimenetelétől függően térhetünk rá. (Ha az az eset állna elő, hogy a katonák mindenkit megölnek a kolostorbeliek közül, akkor vegyük elő az ÚJRAJÁTSZÁS konvencióját. előbb azonban osszuk három részére a csoportot, s a nézőként leültetett egy-harmadnyi gyerek legyen az, aki szigorú kritikusként szemléli a többiek játékát, s amikor úgy érzi, megint az előbbi irányba halad a játék menete, állítsák meg a játékot, adjanak tanácsokat a szereplőknek, esetleg ők maguk is lépjenek be a szituációba. – Erre azért van szükség, hogy folytatható legyen a dráma, s a későbbiekben legyen lehetőségünk az erőszakkal való szembehelyezkedés mikéntjének vizsgálatára.)

12. KISCSOPORTOS IMPROVIZÁCIÓ az erőszak megelőzésének vagy megállításának vizsgálatára

Az újabb egységre való áttérés előtt a tanár néhány mondatos értékelését adhatja az egész csoportos játéknak. Ajánlatos felhívni a gyerekek figyelmét arra, milyen következményekkel jár, ha tétlenül nézzük az erőszakot.

Most azt a lehetősége kínáljuk fel a gyerekeknek, gondolják végig, és a kiscsoportos improvizációk formájában játsszák el a következő három lehetőséget, amelyben mód nyílik arra, hogy ne kelljen tétlenül szemlélünk az erőszak működését:

- A) csoport: A jelenet központi figurája az apát. Ő lesz az, aki fellépésével megállítja az öldöklést. (Érvei között lehetnek: hivatkozás az emberségességre; a kolostor szent hely, menedék; stb.)
- B) csoport: Központi figura: a várúr. (Vajon milyen okok készíthetik őt a harc megállítására? Megelégeti a vért? Lovagiatlan cselekedetnek tartja, hogy fegyvertelen emberekre támadjon? Megszólal a lelkiismerete? stb.)
- C) csoport: Központi figura: a lány. Kirohan rejtekhelyéről, és... (... a harcolók közé veti magát; még a harc megindulása előtt megjelenik, s szerzetesek csoportja és a katonák közé áll; a várúr előtt térdre hull; stb. Mi motiválja az áldozathozatalt?)

Az improvizációs játékok bemutatása után (a leghasznosabb egyenként, mindjárt a bemutatás után) szerepen kívül kezdeményezzünk beszélgetést a központi figura döntésének okairól.

13. Mindegyik kiscsoport bemutatója és a róla folytatott beszélgetés után/közben kérjünk meg a szereplők közül egy-egy szerzetest, ill. katonát arra, hogy mondja el az eseményeket kivizsgáló **egyházi törvényszék** előtt, mi is történt a kolostorban. (TANÚSKODÁS konvenció)

E konvenció segítségével ráirányíthatjuk a gyerekek figyelmét az eltérő nézőpontokra, a belőlük fakadó részrehajlások és előítéletek működésére, ill. jó lehetőséget kínálunk a megszólaló gyerekeknek arra, hogy gyakorolják az információ és az érzelmi reakciók összekapcsolását.

Befejezésül – akárcsak az előző döntésből következő elágazásnál – léptessük be a gyerekeket a **krónikairó** szerepébe, s kérjük meg őket: mint a kolostor történetének rögzítésével megbízott személyek rögzítsék az utókor számára, mi történt azon a bizonyos napon a kolostorban, hogyan folyt tovább a kolostor élete, illetve mi lett a lány későbbi sorsa. (NAPLÓK, LEVELEK konvenció)

A történetek mindenki által való megismerésére hasonló módszerekkel élhetünk, mint ott: felolvastathatjuk a KRÓNIKÁKAT; vitrinbe vagy falújságra tehetjük őket, mintha a egy középkori kódexeket bemutató kiállítás darabjai lennének; egybeköthetjük őket, s a kötetet úgy helyezhetjük el, hogy a csoport minden tagja kedve szerint elolvashassa a többiek írásait.

A művészetpszichológia és a drámapedagógia

Debreczeni Tibor foglalkozásleírása

Lázár Ervin Porcelánbaba című novelláját negyedik gimnazistákkal majd tanítóképzős főiskolásokkal dogoztam fel. Két-két óra állt rendelkezésünkre. Adaptáltam Halász László művészetpszichológiai megfigyeléseit, ám éltem azokkal a cselekedtető módszerekkel és szövegelemző eszközökkel is, melyeket külön-külön is szoktam alkalmazni. Lázár Ervin szövegét a tanulók kézhez kapták.

A személyes üzenet

Ugyan miféle üzenet érkezik el ezekhez a mai tizenhuszonevűsekhez egy olyan novellából, amelyiknek nincs központi hőse, amelyik történetesen lebeg a valóság és a parajelenségek között, amely általuk alig ismert időben és közegben játszódik, ám amelynek több jelentése is van, illetve lehet. A tanárnak nincs preconcepciója, melyet rá kívánna erőszakolni mint „eszmei mondanivalót” – egyetlent – a tanulóira. Ám azzal is tisztában van, hogy a megfogalmazandó személyes üzenet nem biztos, hogy elbírná az osztálynyilvánosságot. A kiscsoportos feldolgozás adta lehetőséggel viszont lehet élni, az írással is.

A novella címe és írója

Mi jut eszünkbe a névről és a címről? Mit várnak a novellától a címe alapján? Mire számítanak, miről szólhat? Ezek az első kérdések, amelyek frontálisan hangzanak el. Mindenki megszólal, akinek van közlendője. Ami elhangzik: Négyszögletű kerek erdő. Dzsoni és Árnika. Hófehér mese lesz, mondják, tiszta erkölcsi rendet sugalló, inkább reális, mint fantasztiikus.

Az első 20 sor

Első nekirugaszkodásra ennyit olvas fel a tanár hangosan. A tanulók szemmel követik a szöveget. S annak alapján kell, hogy tájékozódjanak a novellai térben és időben. Ez a tanári kívánság. *Húzzák alá azokat a kifejezéseket és mondatokat, amelyekből képesek következtetni, hol is játszódik az elbeszélés és miféle történelmi időben.* A tanár ennél a résznél nem időzik sokáig, máskor igen, de most nem tartja különösebben fontosnak, hogy részletezzék a társadalmi, történelmi miliőt, finom megfigyelésekbe bocsájtkozva. A tanulók között mindazonáltal van aki tudja: Az író rácegresi, hogy Cece Illyés Gyula szülővidéke, s hogy a földosztás körüli időket idézi meg Lázár Ervin. Azaz, sorsfordító időket.

Ismét egy részlet

Tovább olvassák a szöveget. Csurmándi kívánsága, hogy a halottakat tegyék a házvégebe. Eddig. Csurmándi elmegy az Opellal, s noha ígéri, hogy hamarosan újra jön, nem tér vissza. Csak ezt még az olvasó nem tudja. Legfeljebb az, aki ismeri a novellát. A hősről később nem is esik szó, ezért már most, ennek a részletnek a végén szólunk róla.

Mit várunk a folytatástól?

Ez az első kérdés, ami elhangzik. A válaszok, *kiscso-*

Lázár Ervin: A porcelánbaba

Az ember ismerősnek tetszett. Dorogról talán, de az is lehet, hogy a megszékhelyről. Jósvai István a nevét is tudta: Csurmándi.

Kétségtelen, Csurmándiból erő áradt. Magabiztosság. A széles járomcsont fölött világitó sötét szem.

A homlokába hulló, röppenni kész madárszárnyhaj.

Még hajlott tartása is csupa vibráló elszántság; falakat tart a vállán, oszlopokat, egy új világ tartóoszlopait.

– Emberek, itt most már minden a maguké.

Csurmándi nagyvonalúan körülintett, mozdulatában benne foglaltattak a cselédházak, az istállók, a magtár, a távolba húzódo földek, az országutat szegélyező fák kontyjai, és semmi kétség, a pálfai grófi kastély is benne foglaltatott, meg Kiss tekintetes, a rácpácesgri földesúr cecei kúriája is.

Az emberek karéjban álltak Csurmándi körül a „házvégiben”, a Középsőház déli homlokánál, ahol szabad idejükben, hátukat a falnak támasztva, elbeszélgettek néha, de leginkább a gyerekek játszóhelyül szolgált, a meztelen talpak simára döngölték a házvége agyagos földjét.

Nem szólt senki. Látszott, hiszik is, nem is.

Csurmándi már emelte a kezét, nyomatékosítandó, amit mondani akar, de megszólalni már nem volt ideje, mert az embergyűrű külső peremén fölsírt Bütös Lajosné.

– Maga meg miért sír? – kérdezte bosszúsan Csurmándi.

Az asszony nem válaszolt, csak a sírást halkította hüppögésre.

– Mér rín, Juliska néni? – ismételte meg a kérdést Balog Junci, mintha rácpácesgrire akarna fordítani egy idegen nyelven föltett kérdést.

– Hogyha ezt az én Rózsikám megérhette volna – zokogta az asszony. – Rózsikám, édes Rózsikám.

– Na, nyugodjon már meg, Bütösné – mondta megrovóan Hujber Gyula, mint aki nem tartja helyénvalónak az ilyen érzelmekitörést egy idegen előtt –, sajnos a Rózsikát senki emberfia föl nem támaszthatja, itt meg fontos dolgokról lenne szó.

– Micsoda? – Csurmándi arcán rengések, kéregmozgások, felszikkázó viharok. Zeusz arca lehetett ilyen, amikor kipattant a fejéből Pallasz Athéné.

Szinte a tekintetével vágott magának utat a tömegben, hogy Bütösné elé léphessen. Hosszan nézte az asszonyt, mintha át akarná fúrni a szemével. Bütösné ijedten abbahagyta a sírást.

– Hány éves volt Rózsika?

– Három – suttogetta az asszony, és valami iszonyatos reménység mozdult meg benne. – Nagyon fulladt. Fulladt szegénykém... Aztán nem mozdult. Olyan volt, mint egy porcelánbaba... Egy kis porcelánbaba. – „Ujan vót” – így mondta. De ennek a lényegét csak az értheti, aki maga is rácpácesgri. Rácpácesgri más volt a szavak röpte.

Súlyok nehezettek mindenkire. A mondatok benn rekedtek. Ember ne kísértse az Istent.

– Ha maga tudna valamit tenni – suttogetta könyörögve Bütösné. Megbabonázva nézte Csurmándit.

Hujber Gyulát szánalom öntötte el. Meg szégyenkezés. Kitépte magát a bűvöletből. Üvöltött.

– De hiszen Rózsika öt éve halott.

Folytatta volna, de Csurmándi ráemelte súlyos tekintetét.

– Hallgasson – mondta alig hallhatóan. – Minékünk nincs lehetetlen.

Hallatszott a dobhártyákban áramló vér dobolása, ropogott a nyújtzkodó papsajtók dereka.

– Holnap délben Rózsika legyen itt. Itt a házvégeben! – mondta Csurmándi, most már alig volt feszültség a hangjában, mintha a

portos megbeszélés után, a következők: Kiássák ugyan a halottakat, de nincs kit-mit a „házvégébe” vinni. Vita kerekedik, ássanak, ne ássanak. Összezsap a falu, ütközik a hit és az értelem. Az író alkotta befejezésre senki nem gondol. Ezért is lesz majd nagy a meglepetés.

Az olvasó Csurmándiról alkotott képe

Itt az ideje, hogy rekonstruáljuk a hőst, Csurmándit. Az író szűkszavú, amikor róla szól. *A kiscsoportok dolga, hogy jellemezzék a hőst, szóban vagy írásban, ilyesféle kötött kezdetű mondatokkal:* Csurmándi olyan, mint... mert..., Csurmándi hasonlít... mert, Csurmándi emlékeztet... mert.

Csurmándi és jómagam. A tanár arra kéri a tanulókat, hogyha ezzel kapcsolatosan van közlendőjük, írják le a füzetbe. Ha módfelett személyes, maradjon a közlés az övéké, ha elbírja a nyilvánosságot, olvassák fel. *A „csurmándi-jelenség”.* Ezt házi feladatnak szánja.

Csurmándi önmagáról alkotott képe

Akik vállalják, öltözzenek Csurmándi figurájába, és valljanak, milyen képet hordoznak róla. *Kiteszünk egy széket a terem közepére, és arra ül az „önkéntes”.* ÉN, Csurmándi, ilyen és ilyen vagyok, ezt és ezt gondolom önmagamról és a világról, erre és erre vagyok képes, ilyen és ilyen indítékomból... Az önkép olyan, amilyen. Nem irányítjuk és nem módosítjuk.

Az író-elbeszélő képe Csurmándiról

A tanulók két-három leíró mondatot emeljenek, ki a novellából, melyekkel találhatóan képesek karakterizálni az író formálta Csurmándit. Mondatok a novellából: „Nagyvonalúan körütekintett. Csurmándiból erő áradt. Tekintetével vágott magának utat a tömegben. Arcán rengések, kéregmozgások, felszikkázó viharok. Homlokába hulló, röppenő kész madárszárnyhaj. Mintha valamit el akarna hessenteni, s a keze fejével meglebbentette homlokba hulló haját.”

A novellabeli társak és Csurmándi kapcsolata

Bütösné, Hujber Gyula, Szotyori István, Lázár Ervinél mindhárman egy-egy villanásra jelennek meg. *A kiscsoportok tagjai formálják meg az említettek figuráját! Vegyék figyelembe társaik instrukcióit. Monológban vagy párbeszédben, szituáción belül fogalmazzanak, milyennek látják magukat és Csurmándit, s miként vélekednek erről a feltámadásról. Ki kell derülnie annak is, ki milyen korú, milyen gondolkodású, s miféle indíték kapcsolja Csurmándihoz.*

A befejező rész után mi módosult a szereplőkben?

Ahogy kibontják a sírokat, nagy csudálkozásukra és megdöbbenésükre, a halottak épeknek látszanak. Virágvasárnap öröme járja át az embereket, az asszonyok megszépülnek, a kételkedők is repesnek, a halottak a házvégében szép sorjában kiterítve, élő és holt várja a feltámadást, s azt, akinek hatalma volna, Csurmándit. De Csurmándi nem jön, a madárszárnyhaj nem jön. S amiként fogyatkozni kezd a hit, s növekedni a kétség-

leghétköznapibb dologról beszélne.

– Ássuk ki? – Bütösné reszketett.

– Világosan beszéltem, nem?

Csurmándi elindult a rozszant Opel felé, amellyel kizötykölődött a pusztára. De három lépést sem tudott megtenni, mert a lába elé vetette magát Császár Ferencné, átölelte a térdét, szorította, mint a vaspánt.

– Mit akar, asszony?

– És az én Ferkóm? Az én Ferkómat is! Nagyon kérem az urat.

– Ne urazzon engem! – marrant Csurmándi, és megpróbálta kiszabadítani térdét Császárné szorításából. – Hány éves volt Ferkó?

– Tizennégy – sutogta az asszony, és elengedte Csurmándi térdét, de nem állt fel, ott maradt a földön négykézláb, hátrabicsakló nyakkal nézte a férfit.

Császár Ferkó a Sióba fulladt. Napok múlva találtak rá Uzd alatt, egy fűzfabokorba akadt. A fölismerhetlenségig eltorzult akkorra. Szállítani sem lett volna szabad, de az asszony éjszaka hazalopta. Sírkövet is állíttatott neki. Egyetlen fia volt. Azt mondják, a bánatától elhervadtak a muskátlijai, a kutyájuk kihullatta szőrét, fogát, a kiscsibéi megfeketedtek.

– Hozza a fiát is – mondta Csurmándi.

Császárné arca kivilágosodott. Fényleni kezdett a haja, a szeme, a ruhája. Ki gondolta volna, hogy ilyen szép asszony? Egy darabig Csurmándi is hökkenten nézte, megfogta a könyökét, talpra segítette.

Látszott, nem kis erőfeszítésébe került, amíg kivonta magát Császárné büvököréből. A rácpácesgesiek felé fordult.

– Van még más is, akinek gyereke...

Szotyori Istvánné a szeme sarkából az urára pislatott. S mivel hogy az hallgatott, megszólalt ő.

– Test kell hozzá?

Csurmándi kérdezni akart valamit, de Szotyori István ordítása beléfojtotta a szót.

– Hallgass, asszony! A mi fiunk nem halt meg. – Csurmándihoz fordult, lehalkította a hangját. – Volt egy robbanás, valami bomba vagy mi, a feleségem azt hiszi, ottveszett a kisgyerek. Pedig mindenki tudja, hogy a mi Pistikánk madárrá változott.

Csurmándi tekintete ide-oda röpdösött az arcokon.

– Madárrá?

– Madárrá – mondta Szotyori István.

Csurmándi, mintha valamit el akarna hessenteni, a keze fejével meglebbentette homlokába hulló haját.

– Hát akkor ahogy megmondtam!

Intett nekik, megfordult, beszállt az ócska autóba, köhögve, prüszögve fölberregett a motor. A gyerekek, ahogy itt szokás volt a nagy ritkán idevetődő autókkal, a Kissarokig futottak utána a kezek fölverte vastag, szőke porcsíkban.

Másnap délelőtt néma tömeg állta körül a temetőben Bütös Rózsa sírját. A legények – ugyanazok, akik annak idején megásták a sirt és eltemették Rózsikát – belebőktek ásoikat a megereszkedett sírhalomba.

Priger András leszegett fejjel állt a kihűzött fakereszt földtől fekete hegyes vége mellett.

– Nem kellene bolygatni őket – mondta.

A legények megkönnyebbülten abbahagyták az ásást, de csak egy pillanatra, mert Császárné szinte önkívületben kiabálni kezdett.

– Mit huhog, maga vészmadár. Mindig csak huhog.

Ezután már egy szó sem esett, csak a kidobált föld sziszegett, duhogott, huppant, szuszmorékkolt. Amikor a koporsóhoz ért az ásó, mindenkinek összeszorult a szíve. Bütösné halálra váltan, elkerekedett szemmel állt a sír mellett, összegyűrt zsebkendőjét a szájára szorította. A legények kiemelték a koporsót, letették a földhányás mellé. Az elkorhadt deszka eltört, tenyérszerű darabokra hullott. Kivillant a kislány halotti ruhája. Fehér volt, mint a hó. A bűvöletes csendben Bütösné odatért a koporsó mellé, leemelte a lánya arcára hullott pudvás deszkadarabot. A csodálkodás lekotázhatatlan szisszenése szakadt föl a körülállók közül, mintha egyszerre több túlfűtött kazánból kiszabadult volna a gőz, előbb magasodott, aztán mélyült, hogy boldog, nevetésekkel tüzdelt hangzavarrá váljék. A kislány olyan volt, mintha élne. Mintha nemhogy öt évet, de egy percet sem töltött volna a föld alatt. Az asszonyok, mintegy vezényszóra, sírni kezdtek. Bütösné a korhadt fadarabokat

beesés, úgy porladnak el a holtak. Most, hogy befejeződött a novella, *módosult-e vagy bővült-e a Csurmándiról kialakult kép?* Mért nem jött vissza Csurmándi? És most megszólalnak azok, akik korábban már képet formáltak Csurmándiról.

És mit mondhattak a többiek, ott a ház végében? Priger, Bütösné, Császár Ferencné, Hujber? Mit mondhattak a harmadik napon? Amikor már minden remény összeomlott. Szóaljanak meg a tanulók, akik korábban magukra öltötték egyik novellabéli figura külső-belső tulajdonságát, *s szólaljanak meg ismét szerephelyzetben, következetesen előbbi önmagukhoz.* Melyek azok a mondatok, amelyeket elsőként szinte maguk elé ejtenek?

Mi módosult bennünk?

És mit mond az olvasó-tanuló, miután szembesíti saját tapasztalatait, önön világ-, társadalom- és emberképét a novellabeli történéssel. A *vélemény* megfogalmazható *szóban és írásban.* Az említett foglalkozásokon az alábbiak hangzottak el:

- Csodák nincsenek. A társadalmi életben sincsenek.
- Virágvasárnap után nagypéntek jön. Húsvét csak egyszer volt.
- A hit tudhat ideig-óráig csodákat produkálni.
- Csodavárás nélkül nem lehet élni.
- Hamis próféciákban is jobb hinni, mint semmiben.
- Csurmándi népámító, s az sem menti, hogy hisz önmagában.
- A csodavárók mind hiszékenyek.
- Hiszékenység ellen nincs orvosság.
- Csurmándi és a falu, két világ. A kapcsolat köztük illúzió.
- Az anyai szeretet túlnő a ráción.
- A csurmándiság köztünk van és bennünk van.
- A rendszerváltás felszínre veti a sarlatánokat.
- A novella parabola a mostani rendszerváltozásról.

Hol lehetnék én, magam a novellában? Kihez, kikhez állok közel? Csurmándihoz, a racionális Hujberhez, az ingadozó Prigerhez, az asszonyokhoz, az anyákhoz, vagy az anyját a sírból kikaparó Barabás Jucihoz.

Következhetnek az én-közlések, s ebben élen járhat a tanár.

Az olvasó asszociációi

Milyen művek, olvasmányélmények, mitológiai, irodalmi történések jutnak eszünkbe, ezt is össze kell gyűjteni. Amik a mi óráinkon felvetődtek:

- Illyés Gyula: A ház végén ülök (vers); József Attila: Kései sirató; Thomas Mann: Mario és a varázsló; Bulgakov: Mester és Margarita; Becket: Godot-ra várva; más Lázár Ervin írások.
- S a Biblia több részlete: Jézus feltámasztja a halottakat, virágvasárnapi bevonulás, Nagypéntek, amikor a kárpitok megszakadnak.

Újra a cím?

Mit jelent tehát: Porcelánbaba? Talán – azt mondták a tanítványok –, hogy minden törékeny. Ez a kifejezés – a tanulói válaszok nyomán – a tanár kiemelése.

szedegette Rózsika arcáról, kezéről, ruhájáról. Valóban, mint egy kis porcelánbaba. Az arcán könnyed pír, szőke haja üdén lebben a szélben, éppen úgy, mint a frissen mosott haj szokott. Pufók kezeckéje összekulcsolva a mellén, a körmök rózsaszínje barátságosan világít.

Császár Ferkó sírjával már nem sokat teketóriáztak. Egykettőre odaértek a kaposóhoz. Ez olyan állapotban maradt, hogy egyben le tudták venni a födelét. Akik annak idején látták Ferkót holtan, legszívesebben elfordították volna a tekintetüket, hogy az eltorzult arc szörnyű látványától megkíméljék magukat. Annál nagyobb volt a csodálkozásuk, amikor meglátták a testet. Nyoma sem volt rajta a vízi halál torzításának. Császár Ferkó olyan volt, mintha aludna – s a vízbe fulladás meg az az uzdi bokor csak lidérces álom volna.

Priger András elszégyellte magát. Majdhogynem szeretettel gondolt Csurmándira, a világító sötét szemre, az előrebiccenő marádszárnyhajra. Bizalom töltötte el, könnyedség, mintha teste elnyűtt porcikái egy minutum alatt újakra cserélődtek volna, még azt is érezte, hogy a vére másként áramlik, mintha tizennyolc éves volna újra.

Mindenki röpdösött, és szokatlan fénnel kéklgett hozzá az ég.

Már indultak volna hazafelé, hiszen közeledett a dél, oda kell érni a „házbégibe” rendelés szerint, de akkor Barabás Juci elkezdett sívalkodni, hogy az ő édesanyját is tegyék oda a Csurmándi elé. „Elejbe” – ahogy ő mondta.

Hiába mondták neki, hogy a lehetőség csakis gyerekekre vonatkozik.

– Ha nem segítenek, akkor a tíz körmömmel kaparom ki – mondta elszántan.

Barabás Ignácné született Holtyán Örzse egy héttel ezelőtt halt meg, hatvankét éves korában. Váratlanul, ruhateregetés közben. Élhetett volna még. Nemcsak azért, mert fiatal volt a halálhoz, hanem azért is, mert mindenki szerette.

Úgy döntöttek hát, hogy Holtyán Örszével kivételt tesznek.

Ő is olyan volt, mintha élne. Még a fránya szőrszál is ott lengedett az állán, amellyel annyit küszködött életében. Barabás Juci szigorúan nézte, mert pontosan emlékezett rá, hogy temetés előtt azt a szőrszálat ő kitépte. Az anyja fölé hajolt, és lehetőleg úgy, hogy senki se lássa, kitépte újra.

– Ne ezzel a csúfsággal támadjon föl, anyám – súgta neki.

Délre a halottak a parancsolt helyen feküdtek. Áradt rájuk az égető napfény. Olyanok voltak, mint akik boldogan napoznak. Priger András még azt is látni vélte, hogy Holtyán Örzse arcán felgyöngyözik egy verejtékcsepp.

Az asszonyok virágokkal, zölddel rakták tele a ház végét, az ablakokból idehordták a muskátlikat, a tengerihajmákat, loboncos azparágusokat. És néztek Sárszentlőrinc felé. Ott kellett feltűnni a porcsíknak a rozzant Opel mögött.

De nem tűnt föl.

Pedig a gyerekek egészen a Nagysarokig eléje mentek, föl-másztak az öreg juharfára, hogy mindenkinél hamarabb észrevegyék.

Akkor már tudhatta, aki akarta. Hujber Gyula nekifeszítette hátát a falnak.

Bütös Lajosné felsírt.

– Jaj, ne, ne!

A lánya arcán egy hajszálvékony repedés támadt, az orra tövétől föl a homloka felé, és másik irányba végig az arcon az áll felé, a repedés több ágra szakadt, befonta az arcot, mint a pókháló.

Ott, a szemük láttára porrá vált mind a három halott.

Császár Ferencnéből egy szempillantás alatt újra öregasszony lett. A háta meghajlott.

Besötétedett, nagy szelek hujjogtak a pusztá fölött. Három teljes napig nem kelt föl a nap.

A szakértés szociálpszichológiája

avagy pedagógiai programok szakértői véleményezése
(drámajátékok a pedagógusképzésben)

Trencsényi László

Bevezetés

Közismert, hogy a felnőttképzésben, így a pedagógusképzésben is gyakorta alkalmaznak olyan tréningelemeket, melyek a szerepjátékra, drámai akcióra, drámajátéokra épülnek. A legutóbbi idők – közelebről a NAT-implementáció – programjaiban Debreczeni Tibor elevenítette fel, és publikált róla 1996-ban az Iskolakultúrában, ezt követően az általa vezetett művészetpedagógiai egyesület, az Academia Ludi et Artis képzőtáboraiiban „játszottak” a résztvevők helyitanterv-író nevelőtestületi ülést (erről a Kútbanéző c. periodika 2. számában olvasható közlemény).

Az alábbiakban e játékok nyomán tervezett két játékot mutatok be. Ezeket közoktatási szakértők képzésében alkalmaztam. A téma mindkét esetben a nevelőtestületek készítette *pedagógiai programok szakértői véleményezése* volt. Köztudott, hogy ez a fontos dokumentum az iskola szakemberei, fenntartói és használói közti alkufolyamatban, valóságos „drámák” közepette formálódik, a szakértő ebben a konfliktusmezőben a törvény előírta módon segíti a program fenntartói jóváhagyását. Szerepköre különös empátiát, önmérsékletet igényel a szakmai kompetenciák mellett, ezért fontos felkészítésének komplexitása.

1. játék

Véleménypróba

A hallgatók 5-6 kiscsoportra oszlanak (a csoport létszáma 4-6 fő), minden csoport sorszámot kap 1-6-ig, a csoporton belül is 1-6-ig sorszámot kap minden tag.

Ezt követően a NAT-TAN (A közoktatási intézmények tevékenységének tervezése és ellenőrzése c. kötet) 60-81. oldalán szereplő Példatárból – ez követi egy Pedagógiai program lehetséges struktúráját – minden csoport a sorszámának megfelelő „fejezetből” választ egy szemelvényt.

- 1. csop. A fejezet (preambulum)
- 2. csop. C fejezet (célok)
- 3. csop. E-F fejezet (értékelés, magasabb évfolyamra lépés)
- 4. csop. G fejezet (az iskolai élet..., tanulói szervezetek)
- 5. csop. H-I fejezet (extracurriculum, nemzetiség)
- 6. csop. K fejezet (hatályossági záradék...)

A csoport mint „kollektív szakértő” öt(!) mondatos szakvéleményt készít (15-20 perc alatt) az általa választott szemelvényről.

Ezt sorban felolvassák. Az 1. sz. vélemény elhangzása után minden további csoport 1. sz. tagja (a csoport tagjai időközben a „szerepkészletből” húztak egyet) az adott „szerep nevében” *kérdést intéz a „szakértőhöz”*, aki erre – a szerepnek megfelelő módon – válaszol.

A húzható szerepek: *polgármester, jegyző, oktatási bizottsági elnök, képviselő, iskolaigazgató, szülői szervezet elnöke, iskolai szakszervezeti bizalmi, szakértő*

Ezt követi a 2. csoport – a 2. sz. tagok kérdeznek –, a 3. csoport stb.

Időigény kb. 2 óra.

2. játék

Mi történt Aranyosgöröngyösön?

A csoport tagjai először is kézhez kapják, áttanulmányozzák Gör Gyöngy szakvéleményét.

Ezt követően a csoportvezető 7 borítékban kiosztja vállalkozó játékosok között a szerepeket és a jeleneteket (a borítékban az „epizód”, valamint a szereplők kártyája található, egy-egy jelenet eltérő számú szereplőt kíván; ld. a mellékletet!). A játszó csoportok 10 percet készülnek a rögtönzésre, majd a játékvezető vezényletével sorra bemutatják azt.

Minden jelenet előtt a játékvezető felolvassa a szituációt. Az improvizáció után először a szereplők „önreflektálnak”, majd a hallgatóság.

Időigény kb. 2 óra.

Melléklet

I.

Szakértői vélemény az aranyosgöröngyösi általános iskola pedagógiai programjáról

Az iskola pedagógiai programját megvizsgáltam, s az alábbiakat állapíthatom meg:

A benyújtott pedagógiai program kis híján megfelel a formai feltételeknek, egy pont kivételével tartalmazza a Köznevelési Törvény 48 §-a szerint előírt információkat.

Meghatározásra kerültek benne az iskola nevelési oktatási céljai (megjegyzem, hogy ezek a célok megfelelni látszanak a benyújtott program bevezetésében szereplő helyzetelemzéssel, különösen az iskola feltételrendszerét, illetve szociális környezetét illető megállapításokkal). E célkitűzések kivétel nélkül megfelelnek a törvényesség előírásainak, nem tükröznek világnézeti elfogultságot.

Meg kívánom jegyezni, hogy tudomásom szerint az aranyosgöröngyösi önkormányzat még nem fogalmazta meg helyi oktatáspolitikai koncepcióját, így az ennek való megfelelést a célkitűzéseket illetően megállapítani nem tudtam, nem tudom, hogy az aranyosgöröngyösi felsővárosi iskolával milyen funkciómegosztásban gyakorolja ellátási feladatait a szóban forgó iskola.

Az iskola helyi tanterve azonosíthatóan követi a Nemzeti Alaptantervet. Szembeszökő, hogy a Lapcsánka nevű tantárgy különösen gazdag helyi elemekben, kiegészítésben, míg az Informatika tantárgy az, amely szorosan ragaszkodik a Nemzeti Alaptantervbe foglalt minimális teljesítményhez. Ez azonban a céloknál kitapintható prioritásokkal összefüggésbe hozható.

Tekintve, hogy a pedagógiai programba foglalt helyzetelemzés nem tér ki az intézmény feltételrendszerére, nem tudom megállapítani, hogy megfelelő számú és kapacitású számítógép, illetve lapcsánka-sodrófa rendelkezésre áll-e.

Megjegyezni kívánom, hogy a helyi tanterv kitér a tankönyvválasztás elveire is. Talán túlságosan is részletező, hogy a Magyar tantárgyban konkrétan megnevezi az alkalmazott tankönyvet, a Természetismeret tantárgy esetén a tankönyvválasztás elveként különös elvet jelöltek meg, ti. azt, hogy mindig kizárólagosan „újrapapír”-ből készített tankönyvet használnak. Ez érdekes, fontos elv – éppen a környezeti nevelési célok szempontjából adekvát is, ám kétséges, hogy ebben garancia is a tartalmilag a tantervhez igazodó tankönyv megtalálására.

Megállapítom, hogy a helyi tanterv keretei közt szabatosan leírják az iskola értékelési rendszerét.

Helyesen emelik ki, hogy etnikai szolgáltatásaik közt tartják számon az iskola szimbólumába (jelvényébe) emelt, a nemzetiségre (roma) jellemző jelképet, továbbá azt is, hogy az iskolagalériában folyamatosan bemutatják a helyi cigány naiv festők műveit. Elismerése ez annak, hogy Aranyosgöröngyösön a helyi kultúra szerves része ez, melynek közvetítésére programba foglalt módon kötelezi el magát az iskola. Mint ahogy ezt céljai közt ki is fejtette.

Szabályszerűen kifejtettnek tartom az iskolai élet megszervezését, a képességfejlesztéssel, hátrányos helyzetűek segítségével, a magatartási nehézségekkel küzdő tanulók segítségével kapcsolatos szolgáltatások leírását.

Egyértelmű, hogy a tanítási órán alkalmazott módszerek kiegészülnek a nem kötelező foglalkozások gazdag rendszerével, nemkülönben a családokkal kialakított partnerkapcsolat, folyamatos információcsere gyakorlásával.

Felhívom a figyelmet arra, hogy nem esik szó gyermekvédelmi feladataikról a program keretei között, holott a törvény – júliusi módosítása után – erről külön rendelkezik. Ennek pótlása a jóváhagyás feltétele.

A benyújtott programból kitűnik, hogy azt szabályszerűen véleményezte a diákönkormányzat, az iskolaszék, és a Szülők Klubja. E vélemények egyértelműen támogatóak. Felhívom a figyelmet a diákönkormányzat véleményébe foglalt indítványra, melyben a tanulók fokozott választási szabadságot igényelnek a szakkörök esetében.

A nevelőtestületi jegyzőkönyvet áttekintettem. A határozatképes nevelőtestület 65,4 %-os arányban fogadta el a programot. Tekintve, hogy az iskolai SZMSZ-t nem kaptam kézhez, kérem a T. Önkormányzatot, ellenőrizze, hogy ez az arány a határozathozatalhoz elegendő-e. Feltételezem, hogy igen.

Felhívom a T. Önkormányzat figyelmét arra, hogy a pedagógiai programot – mellékletben – elfogadásra ajánlja Dr. Aranygöröngyössné dr. Göröngyösy Arany akadémikus, az Arany Göröngy Tudományegyetem tanszékvezető professzora. Az ő referenciája megerősíti azt a szakvéleményt, hogy a program megbízható, szakmailag igényes.

1997. március 45.

Gör Gyöngy
köznevelési szakértő

II.

- A helyi szülőszervezet úgy dönt, hogy felkeresi a szakértőt, néhány fontos információt kíván közölni vele, mely érinti a programot.
- A szakértő úgy dönt, hogy bemutatja az igazgatónak a programról alkotott véleményét, mielőtt elküldené a Városházára.

- Az igazgató megismervén a szakértői véleményt, ezt ismerteti a nevelőtestülettel, és ellenszakértői vélemény bekérését javasolja, mert szerintem benne van a gyermekvédelem, csak a szakértő nem vette észre.
- Az oktatási bizottság behívja a szakértőt, és szóban kérdéseket intéz hozzá.
- A jegyző ismerteti a képviselőtestületi ülésen a pedagógiai programot, a szakértői véleményt és jóváhagyásra javasolja.
- A polgármester nem akarja jóváhagyni a programot, és a szakértővel új véleményt akar íratni.
- A polgármester nem akarja jóváhagyni a programot.

III.

Szereplők:

• POLGÁRMESTER	• KÉPVISELŐ V.
• JEGYZŐ	• SZÜLŐI SZERVEZET ELNÖKE
• KÉPVISELŐ I.	• SZAKÉRTŐ
• KÉPVISELŐ II.	• ISKOLAIGAZGATÓ
• KÉPVISELŐ III.	• ISKOLAI SZAKSZERVEZETI VEZETŐ
• KÉPVISELŐ IV.	

Továbbképzés francia nyelvű színjátszással foglalkozó tanároknak

A Baranya Megyei Pedagógiai Intézet, a Francia Diákszínjátszásért Alapítvány és a BCLE továbbképzést szervez francia nyelvű diákszínjátszással foglalkozó tanárok részére.

A pécsi bentlakásos tanfolyam, amely 30 órás, részét képezi a nyelvtanárok 120 órás kötelező továbbképzésének, így a továbbképzési alaphoz finanszírozható.

Ideje: 1998. november 4. , 8.

Helye: Pécs, Leőwey Gimnázium

A tanfolyam díja: 10.000 Ft

Tanfolyamvezetők: három frankofón rendező

Jelentkezés: Vatai Éva (7621 Pécs, Szent István tér 10. tel.: 72/332688-25-ös mellék; fax: 72/310041)

A Francia Diákszínjátszásért Alapítvány megrendezi a VIII. Francia Középiskolás Színjátszó Fesztivált

Ideje: 1999. március 18-21.

Helye: Pécs

Nevezhetnek max. 15 fős, franciául játszó középiskolás csapatok, amelyek 20 perces színházi produkciót (színdarab, adaptáció, kreáció stb.) mutatnak be.

Nevezési díj (magyar résztvevőknek): 3500 Ft/fő.

Jelentkezés: a fenti címen 1998. december 1-ig.

Június 10-én **mini fesztivál** Pécsen: három középiskola és két általános iskola (köztük a magyarmecskői cigányiskola) tanulói mutatják be az év során készült francia nyelvű előadásukat.

Augusztus végén ismét megrendezik a DRÁMÁSOK a **nyári drámapedagógiai továbbképzésüket** – a helyszín ezúttal Pécs, Mandulás tábor.

Xua-Xua színházát álmodik

Vatai Éva

Azóta, hogy egy – a DPM 14. számában megjelent – cikkemben több ízben is hivatkoztam *Augusto Boal* munkásságára, sokan érdeklődtek, hol férhetnének hozzá a szerző fontosabb műveihez (*Az elnyomottak színháza, Játékok színészeknek és nem-színészeknek*).

A franciául húsz év alatt mintegy tíz kiadást megért művek igen népszerűek, gyakorlati kézikönyvnek számítanak – hozzám is ilyen módon jutottak el. Magyar kiadásról nem tudok, csak kiadatlan nyersfordításról. Kicsit félek is attól, hogy ez a közvetlen politizáló megközelítés nem sok szimpátiát váltana ki a múlt rendszer(ek) művészetirányítása okozta nyavalyákból csak lassan-lassan gyógyulható köztudatból. Ami politizáló, az eleve gyanús! Pedig Boal rendszerében a lényegről olyan könnyen lefejtető, s félretehető az a néhány nekünk nem tetsző elnevezés (pl. az *elnyomott* ízlés szerint helyettesíthető a *kiszolgáltatott* kifejezéssel)! Mert a lényeg nem ebben van. Hanem abban, hogy a színházról vallott nézetei elgondolkodtatóak, megismerésre méltóak még akkor is, ha sok helyen cáfolatra ösztönöznek. Két területen is figyelemre méltót alkotott:

1. sztanyiszlavszkiji elveken alapuló, s azokat továbbfejlesztő színészképzési programot hozott létre;
2. világszerte elterjedt technikái segítségével az előadás részesévé téve *beszéltetni és cselekedtetni* kezdte a nézőket, lerombolva a közönség és a színész közti hagyományos falat.

Az érzékelés mindenhatósága

Boal 1956-ban kezdte meg tevékenységét a híres Sao Paulo-i Arena Színházban. Művészeti igazgatóként dolgozott egészen 1971-ig, amikor Brazília elhagyására kényszerült. Az akkor divatosnak számító sztanyiszlavszkiji módszer vizsgálatára kutatócsoportot hozott létre. A munka későbbi stádiumában is alapelvnek fogadják el azt, hogy „...az érzélem elsődleges kell maradjon a színész munkájában, s az érzélem szabadon kell megadja a végső formát. De hogyan nyilvánulhatnak meg szabadon a érzelmek a színész testén keresztül, amikor ez a hangszer (a test) mechanikusan működik, az izmai automatikussá váltak, s 90 %-ban érzéketlen a lehetőségeire?”

A **Játékok színészeknek és nem-színészeknek** gyakorlatainak jelentős része abból az elképzelésből született, hogy a testnek a külvilággal folytatott állandó harcát az *érezékelés* sínyli meg. Nagy hangsúlyt kell fektetni az érzékelés újrafelfedezésére, fejlesztésére, majd a különböző érzékelési területek összekapcsolására és együttes működtetésére.

„Abból az elvből indulok ki, hogy az emberi lény egy egésznek alkot. Tudósok már bebizonyították, hogy a testi és lelki működés teljesen összefügg... a gondolat testileg is kifejeződik.

Az öt érzékelési terület közt is állandó kapcsolat áll fenn: egyik sem létezik a másik nélkül.

Lélegezni is egész testtel lélegzünk, karral, lábbal, lábfejjel stb. (...) még akkor is, ha elsősorban légzőszerveink vesznek részt e munkában. Egész testünkkel énekelünk, nem csak hangszálainkkal. És egész testünkkel szeretkezünk, nem pusztán a nemi szervünkkel.”

Sok tükör- és ritmusjáték variációt, szobor- és érintésjátékot találhatunk a gyűjteményben, s szívesen használja a különböző népek régi gyermekjátékait is. Bizony elkélne végre egy teljes magyar fordítás is.

Az elnyomottak színháza

Egy tízezer éves kínai mese Xua-Xua ósaszonyról szól, aki egy gyermeknek ad életet. Csak sok viszontagság és szenvedés után érti meg, hogy a lény, amely az ő testéből vált ki, és amely az ő vonásait hordozza, nem pusztán az ő meghosszabbodása, hanem önálló akarattal és érzésekkel rendelkező élőlény. Ezen keresztül azt is megérti, hogy ő szintén önálló: testének egyszerre lehet lakója és külső megfigyelője. Ezt a példázatot idézi Boal a *Játékok színészeknek és nem-színészeknek* nyolcadik francia kiadásának előszavában (Paris, La Découverte/Poche 1991) a színház működésének magyarázatához. A színház is Xua-Xua mintájára működik, mert lehetőséget ad arra, hogy önmagunkat kívülről is, belülről is szemlélhessük. Így a színház nem más, mint a **megismerés egyik formája**.

Az elnyomottak színháza is ebből az elvből született: „mindenki színész (cselekvő) és néző (megfigyelő). A színpad nyelve sem más, mint a hétköznapi ember által használt nyelv, s a színészek is csak azt csinálják, amit a hétköznapi ember bármikor, bárhol megtehet. Az egyetlen különbség az, hogy a színészek tudatosan használják a nyelvet – tehát felkészültek a használatára – a nem-színészek pedig nem tudják, hogy ők »szín-

házul» beszélnek, mint ahogy Jourdain úr sem tudta, hogy prózában beszél.”

Boal kidolgozott néhány olyan technikát, mellyel megkönnyítette ezt a „státuszváltást”, s amelyet előszetettel használt fórum-előadásai során. A legismertebbek a *képszínház*, a *láthatatlan színház* és a *fórum-színház*.

1. **A képszínház** (Isd. tabló!): azt kéri a nézőktől, hogy alkossanak egy közös szoborcsoportot adott témára. A szobrokat, azok elhelyezkedését a többi néző megszemlélheti, változtathatja. A viszonyok elemzésével, variálásával eljuthatnak egy ezzel merőben ellentétes képig, reprodukálhatják, tovább variálhatják. Ez a képalkotási technika közös megbeszélések nyomán alkalmazandó.
2. **A láthatatlan színház** konkrét (társadalmilag, erkölcsileg gyakran sokkoló) témával, alapszöveggel működő jelenet, melyet a színészek a kidolgozást követően „kivisznek” az életbe, ahol a nem-színészek is szereplői lehetnek. Innentől kezdve a játék nagy improvizációs hajlandóságot igényel a színészek részéről, hiszen a jelenetet bármerre fejleszthetik a nem-színészek.
3. **A fórumszínházban** a színészek az általuk lejátszott jelenet után felteszik a kérdést a nézőknek: elégedettek-e a protagonista játékával, felsorakoztatott érveivel és az általa javasolt megoldással? Visszajátsszák a játékot, s ahol a nézőnek más ötlete van, beállhat a játékba. Természetesen szigorú szabályok szereznek (néha az eredeti, a színész által játszott protagonista is fennmarad a színen, mintegy alteregót játszva; egy másik változat szerint pedig ú.n. Joker irányítja a játékot).

Mindezeknek a technikáknak a rendszeres használatával Boalnak sikerült elérnie, hogy a nézők az előadás részesei (cselekvői) legyenek, a maguk módján formálják a játékot – hozzáadva így az előadáshoz azt, amitől ők azt hihetőbbnek tartották.

Honnan a név, az *elnyomottak színháza*? A 70-es évek Latin- és Dél-Amerikájának valóságát ismerve könnyen megérthetjük, hogy az emberek „elvesztették a szavakat”. Ahhoz, hogy a cselekvéshez újra kedvet kapjanak, újra szavakat kellett találniuk. A színház egyszerre kecséget a fiktív térben és időben felkínált önkifejezési lehetőséggel és a *kimondott és végrehajtott* párhuzamával.

Természetesen Boal színházának túlzott politizálását ma már nehéz elfogadni: ráadásul itt-ott túl „hetykén” tesz egyenlőségjelet élet és színház közé. Azonban módszerének egyes elemei – melyeket többek között a *dráma* is alkalmaz – kifejezetten jó utat mutatnak a színészekkel és nem-színészekkel való foglalkozásban. Egyszer, amikor megkérdezték tőle, szükségesnek érzi-e azt, hogy az elnyomottak színházának módszerét Európában is hirdesse és tanítsa, ő így válaszolt: „*Igennel felelek. Természetesen itt a náciizmus óta nincs akkora arányú kegyetlenkedés, de ez még nem jelenti azt, hogy nincsenek elnyomók és elnyomottak. És ha elnyomás van, szükséges, hogy az elnyomottaknak legyen színháza – vagyis egy felszabadító színház.*”

Természetesen a fent írott soroknak nem volt célja Boal munkásságát részletesen és egészében bemutatni, csupán felkelteni az érdeklődést egy olyan rendező munkássága iránt, aki valahol már évtizedekkel ezelőtt ráértett arra, hogy a színház nem csak azoké, akik profi szinten művelik, hanem azoké – és főleg azoké! – akiket e művészet megihlet: akiket új és új megoldások keresésére sarkall.

Végezetül egy olyan emberrel való beszélgetésemet teszem közzé, aki éveken keresztül volt munkatársa a Franciaországban letelepedett Boalnak. *Jean-Gabriel Carasso*, a párizsi ANRAT (Színházi és Színházkutatói Országos Szövetség) igazgatója. Az általa vezetett szervezet példa értékű tevékenységet fejt ki az oktatás és a színház kapcsolatának szorosabbá fűzése érdekében: már a Boallal való együttműködés során világossá vált előtte, hogy oktatás és színház nemcsak, hogy jól megférnek, hanem egyenesen következnek egymásból. A hivatásosok főszerepet játszhatnak egy olyan tanári csoport „kiképzésében”, akik hisznek abban, hogy a színháznak fontos helye van az oktatásban. (1991 márciusában kétnapos találkozót szervezett a szintén Franciaországban élő Peter Brook és a középiskolai színházi oktatásban tevékenykedő tanárok között. A siker óriási volt, a kurzus szövege könyv alakban is megjelent. *Peter Brook: Le Diable c'est l'ennui, Actes Sud, 1991.*)

– **Több évig együtt dolgozott Augusto Boallal, a modern színháznak ezzel a sajátos egyéniségével. Hogyan ismerkedett meg vele, s mi vonzotta önt Boal munkásságában?**

– A hatvanas évek vége felé fedeztem fel munkásságát, amikor társulata, a Sao Paolo-i Arena Színház, a Nancy-i Fesztiválon bemutatta a „*Színház – újság*”-ot. Akkoriban Boalt a brazil diktatúra börtönbe

kényszerítette, s mi kampányt folytattunk a kiszabadításáért. Aztán elolvastam *Az elnyomottak színházát*, amely Franciaországban a hetvenes években jelent meg. Ez a könyv új értelmet adott a politikai színháznak, s számos színházi szakember törekvéseivel egyezett meg. Boal csak akkor ismertem meg személyesen, amikor 1978-ban Franciaországban telepedett le. Kísérleti csoportot akart létrehozni, amely az ő módszerének európai meghonosításán dolgozik. Abban az időben egy színházi társulatot vezettem, nagy helyünk volt a munkánkhoz, befogadtuk hát Boal csoportját azzal a feltétellel, hogy én is velük dolgozhatom. Akkor még nem gondoltam, hogy ez a két hónapra szóló megegyezés *hét évig* fog tartani!

Nagyon vonzott a munkájában két dolog: a rendkívüli *játékosság*, amelyet az *Elnyomottak Színházának* minden fellépésén felkínált a résztvevőknek, és ugyanakkor az a nagyon alapos *elméleti megbeszélés*, amely a fellépéseket követte.

A felajánlott lehetőség egyszerre volt vonzó, kockázatos és sokat ígérő. Egyenes folytatása annak, amit korábban is csináltam.

– **Hogyan zajlott egy próba Boallal?**

– Egy próbáról nehezen tudnék beszélni, mert hét évig dolgoztunk együtt – rendkívül változatos tapasztalatokat szerezve – a képzés, az új technikákat kutató fórum-előadások területén. Beutaztuk Franciaországot, Európát, Afrikát, Észak- és Latin-Amerikát. A kapcsolatunk nagyon mély volt, nagyon baráti... és néha problémákkal teli.

– **Hogyan reagált a külvilág mindarra, amit ennek az új módszernek a használatával felkínáltak? Voltak-e tipikus és szélsőséges reakciók?**

– Az *Elnyomottak Színházának* előadásaira való reakciók aszerint is nagyon különbözőek, hogy a „művészvilágból” jönnek – tehát szakmaiak –, vagy társadalmi megközelítésből fakadnak. A legkritikusabbak a „művészek” és az őket körülvevők, akik meg vannak győződve arról, hogy a színházművészet különleges jártasságot igényel, s csak a profik művelhetik. Boal azt állítva, hogy „*színházat mindenki tud csinálni, még a színészek is*”, megcáfolja ezt az elvet. Ráadásul a nézőket színpadra invitálva még a jelképes választóvonalat is eltörli színpad és nézőtér között, Tabu dönt le, s ez sokak számára elfogadhatatlan. Nem szakmai körökben sokkal kisebb az ellenállás. Az *elnyomottak színháza* egyfajta játékot, egy különleges nyelvet, egy máshoz nem hasonlítható kifejezési és ismeretszerzési lehetőséget kínál. Ezért is tudtunk annyi tapasztalatra szert tenni a színház falain kívül.

– **Lát-e alapvető különbséget az elnyomottak színházának diktatúrában vagy demokratikusnak mondott rendszerekben való működtetése között?**

– Természetesen maga a színház is másképp működik totalitárius és demokratikus rendszerben. Hál' istennek én nem tapasztaltam a bőrömen a diktatúrát, de az világos, hogy az elnyomási pontok máshol vannak egy olyan országban, ahol a szólásszabadságot megcsúfolják, mint egy demokratikusnak mondott társadalomban. Az elnyomási pontok nálunk sokkal inkább individuálisak, pszichológiaiak, társadalmiak vagy családi jellegűek, s nem közvetlenül politikaiak – ugyanígy a *színház* is, amely azokat kifejezi.

– **Gondolja, hogy a dráma mint módszertan és fogalomrendszer található még felhasználható elemeket Boal színházi elméletében és gyakorlatában?**

– Mindenki, aki nem színész fiatalokkal vagy felnőttekkel dolgozik, találhat érdekes elemeket Boal elméletében és gyakorlatában. Csak arra kell vigyázni, hogy nem szabad leállni a felszíni technikáknál, hanem valóban meg kell érteni az elmélet és a gyakorlat összetettségét.

– **Boal színháza alapjaiban változtatta meg a színész és a néző, tehát a művészet és az azt befogadó kapcsolatát. Hiszi-e, hogy a színház – a dikció és akció szent temploma – így igazi kulturális és érzelmi csere helyszínévé válhat?**

– Boal színháza radikálisan szakít a hagyományos színész-néző kapcsolattal. De nem csupán ez a fajta színház tud érzelmi és kulturális csere helyszíne lenni, hanem mindenféle olyan színház, amely kora társadalmi terébe beilleszkedik, és ott pozitívan működik. Az *elnyomottak színházát* is lehet rosszul alkalmazni, s akkor az sem lesz több, mint az a bizonyos „templom.”

– **És azok, akik hiúságból, érdektelenségből vagy más okból visszautasítják a Boal által felajánlott módszert?**

– Azoknak tudniuk kell, hogy valami olyan különleges kísérletből maradnak ki, amely nem csupán a színházat, hanem saját életüket is érinti.

(Párizs, 1997. december)

Az Augusto Boaltól való idézetek a következő könyvekben találhatóak:

- A. Boal: *Jeux pour acteurs et non-acteurs, Pratique du théâtre de l'opprimé* (Paris, 1997.)
- Préface á la troisième édition (Paris, 1981.)
- Préface á la cinquième édition (Paris, 1983.)
- Préface á la huitième édition (Paris, 1991.)

Színművészet-bábművészet

Elkészült az alapfokú művészetoktatási intézmények színművészet-bábművészeti ágának követelmény-rendszere és tantervi programja. A kb. 240 oldalnyi szakanyag elkészítésében Társaságunk jó néhány szakembere is részt vett. A követelményeknek miniszteri rendelet, illetve a tantervi programnak könyv formájában történő megjelentetése után elhárulnak az akadályok az ezen művészeti területek oktatását felvállalni kívánó iskolák alapítása, valamint a már létező iskolák számára a tanszakok felvétele elől.

Előzetes a Színjáték tanszokról – némi betekintés a tantervi programba (a teljes szakanyagot a szakminisztérium megbízásából a ROMI-SULI adja ki, egyben forgalmazza is; megrendelhető a következő címen: 2101 Gödöllő, Pf. 423; tel.: 28/440687)

Főtárgy:

drámajáték (1-6. évfolyam)készítette: *Farkas Ágnes és Szauder Erik*
színjáték (7-10. évfolyam) készítette: *Kaposi László és Szauder Erik*

Megjegyzés:

A főtárgy neve ott és akkor változik, amikor színjáték nevelésben való felhasználása – a drámai-színházi nevelés – mellett hangsúlyossá válhat a színházi (technikai) képzés.

Kötelező tárgyak:

beszédgyakorlatok (1-8. évfolyam)¹készítette: *Fort Krisztina*
mozgásgyakorlatok (1-8. évfolyam) készítette: *Uray Péter*

Kötelezően választható tárgyak:

Megjegyzés:

A 7-8. évfolyamon a kötelező tárgyak magas óraszámú miatt nincs választási kötelezettség, de az alábbi tárgyak természetesen választhatók.

vers- és prózamondás (az 1. évfolyamtól választható)

készítette: *Debreczeni Tibor*

bábjáték (a 4. évfolyammal bezárólag választható)

készítette: *Szabó Zsuzsa*

tánc- és mozgásszínházi tréning (az 5. évfolyamtól választható)

készítette: *Uray Péter*

kreatív zenei gyakorlat (az 1. évfolyamtól választható)

készítette: *Kocsis Csaba*

és Lukács László

színházismeret (a 3. évfolyamtól választható)

készítette: *Sándor L. István*

beszédtechnika (a 3. évfolyamtól választható)készítette: *Fort Krisztina*

Szabadon választott tárgyak (a helyi igények és lehetőségek függvényében):

Néhány javaslat:

pantomim (a 4. évfolyamtól) – a Bábjáték tanszak azonos elnevezésű tantárgya

színháztörténet (az 5. évfolyamtól)

színháztechnika (szcenika) (7-10. évfolyam)

zenés színházi képzés (a 7. évfolyamtól)

dramaturgiai-rendezői ismeretek (9-10. évfolyam)

drámajáték-vezetői ismeretek (9-10. évfolyam)

A követelmény és tantervi program alkotó szerkesztője és vezető szakértője: *Kaposi László*

Lektorálta: *Szakall Judit és Lengyel Pál*

A bírálatok, illetve az egyes már létező iskoláktól visszaérkezett szakvélemények összegzését a Társaságunk által felkért szakemberek végezték el.

¹ Az 1. évfolyammal kezdve belép két tárgyat taníthatja az, aki a tárgy tanára. A 0,5-0,5 tanóra időtartam jelzi, hogy itt a színjátszók munkájának mindenkor – nélkülözhetetlen – bemelegítő fázisairól van szó. Ezek a helyi igények és lehetőségek szerint összevonhatók kéthetenként 1-1 tanórába.

Ismeretszigetek és képzelethidak

Wellisch Mária és Lehoczky János
(*CÉDRUS – környezeti nevelés és ökológiai kultúra*
1997. december, második próbaszám)

Képzeljünk el egy furcsa helyzetet.

Belépünk a színházba. Halk zsbongás, várakozástelt tekintetek, élményváró társalgás. A ruhatárban leadjuk a kabátunkat, látcsövet bérelünk, műsorfüzetet veszünk. Megszólal a csengő, a jegyszedő néni udvariasan egy csendes páholyba kísér, felkattintja a villanyt és a kezünkbe adja a dráma szövegekönyvét, a dalok, a kísérezene partitúráját. A színpadon előlép a színiigazgató, és a csodálkozó tekintetekre kissé fölényes kioktatással válaszol:

– *Önök a szerző gondolatainak leghívebb tolmácsolását kapják színházunkban. Semmit sem veszünk el abból, és nem is adunk hozzá semmit. Nem kívánjuk Önök helyett értelmezni, megélni a darabot. Ez az Önök dolga, kedves közönségünk. Számunkra fontos az, hogy a szerző meglátásait, autentikusan adjuk át Önöknek. Színészek tolmácsolása helyett Önök a legtisztább forrást, az eredeti kézirat hiteles másolatát kapják kézhez. Olvassák hát végig a darabot és silabizálják a kottákat! Jó szórakozást kívánunk!*

– *Hiszen ez nem is színház, hanem inkább könyvtár!* – állapítanak meg csalódottan.

A színház lényege éppen az, hogy a közönség részese lehet annak, ahogy a mások – a rendező, a színészek – által megérlelt gondolatok, átélt érzelmek megszületnek és életre kelnek. A közönség nem csupán információkat kíván, hanem élményhelyzetben kívánja mindezt befogadni. Az attrakció, a közeg, az atmoszféra, a kommunikációs csatorna éppúgy releváns része a színdarabnak, mint maga a szerzői üzenet. A szöveg és az olvasó kettőse egészen más viszonyt fejez ki, mint a színpad és a nézőtér kapcsolata.

A példa nem is annyira látomás. Az iskolák legtöbbször éppen így hagyják magukra a tanulókat a tananyaggal. A precíz informálás és az intellektuális élmény a felnőtt, „szakmai közönséget” legtöbbször kielégíti, de kevés a gyermekek és ifjak számára. Különösen igaz mindez a környezetadekvát szabadégy-iskolai programokra.

Az iskolából hazatérő kisdíjakot gyakorta fogadják így otthon: – *Mi volt ma a suliban; feleltél-e, kaptál-e valamiből jegyet?*

Az erdei iskolából megérkező gyermektől azonban ezt kérdezik: – *Na, milyen volt? Hogy érezted magad?*

Miért gondolnánk, hogy a világ megismerésének és a megismerés élményének szükségszerűen el kell válnia egymástól? Miért várjuk máshol a teljesítményt és annak örömét? A tanítás legcsodálatosabb célja éppen az, hogy kalandos átvezetést kínáljon a szubjektivitással átszőtt, személyes, gyermeki képzeletektől ékes „mintha valóságból” a logikus gondolkodás által megismerhetővé váló igazi valóságig. Egyre árnyaltabbá váló képzetek mentén kapcsolatot alakítson ki a reális világ és annak gyermeki tükröződése között.

Miközben mi, tanárok hajlamosak vagyunk arra, hogy a tananyagnak valami mágikus fontosságot tulajdonítsunk, gyakorta elkerüli a figyelmünket, hogy a tantárgyakban megjelenő tanulási tartalmak jelentős része tulajdonképpen metaforikus. „*Az iskola a tanuló és a való világ közé áll. Az iskolai tanulás kontextusa tehát a való élet kontextusának metaforája.*” (Jonathan Neelands)

Így a tanítást nemcsak ismeretközvetítésnek kellene tekintenünk, hanem egyfajta beavatásnak is. Sajátos rítus ez, mely élménnyé nemesíthetné a steril okulást. Az a tény, hogy tudatosan készülünk arra, hogy részt vegyünk valamilyen kollektív élményben, ritualizálja a cselekvést. Ez a gyermeki gondolatvilághoz közel álló felfedező rítus fókuszokat teremt. A tanár szerepe éppen az, hogy ilyen, dramatikus többlettel rendelkező fókuszokat mutasson meg, és ilyen befogadó atmoszférába helyezze el az ismeretanyagot. A környezeti nevelő egyfelől tehát ismeretet közvetít, másfelől viszont a szerepe az „értővé avatás”. Hol színész, hol rendező a természetiskola képzelt színházában, s tanítványai is ennek megfelelően hol nézők, hol pedig játszó.

Ha a megélhető dramatikus helyzetek kontextusát maga az ismeretanyag jelöli ki, akkor a drámajátékos módszerek az ismeretsajátítást is szolgálhatják. A természet megismerésének iránya ilyen értelemben kettős lehet:

1. A megtapasztalható, valóságos, közvetlenül megfigyelhető, megvizsgálható környezet reális képzeteket alapoz. Távoli tájakról, a közvetlen tapasztaláson kívül eső fogalmakról, jelenségekről azonban a tanulók különböző ismerethordozókon, szemléltető anyagokon, eszközökön keresztül szerezhetnek csak ismeretet. A

reális valóság tapasztalatait mintegy extrapolálva építik fel az elképzelhető, de közvetlenül meg nem tapasztalható világ realitását.

2. A nem tapasztaláson nyugvó képzetek tulajdonképpen metaforikus értelműek, hiszen a valóság tananyagá sűrített, fókuszált és a tanuló képzelete által megkomponált képzetet jelentik. E képzetek kialakítására a képzelet irányából is kísérletet tehetünk. A gyermeki pszichében rejtőző előképzetekre, előfeltételekre, gondolati elemekre építhetünk. A drámajáték egy elképzelt világ irreális képzetét közelíti az elképzelhető, de már nem képzelt valóságig. Igyekszik megtartani és kihasználni a képzetek mögött rejlő személyes tartalmakat, hogy ébren tartsa az alkotókedvet, kreativitást. Elfogadja, hogy a világ valósága tulajdonképpen a gyermeki psziché által megkonstruált valóság, s mint ilyen tulajdonképpen a valóság metaforája.

„Drámajátékaink az emberépítést célozzák, feladatuk a személyiségformálás, a kapcsolatfelvétel, a kapcsolattartás, a közlés megközelítése. Így a dramatikus alkotójáték tulajdonképpen pontosan megfogalmazható szocializációs tevékenység. Az a forma és folyamat pedig, amelyen keresztül megvalósul, a dráma maga.” (Gabnai Katalin)

A környezeti nevelésben a dramatikus tevékenység lényege nem az, hogy valamilyen betanult, elpróbált cselekvéssort közönség elé vigyünk, cselekményt jelenítsünk meg, nem egyszerűen a természet jelenségeit, élőlényeit illusztráljuk szerepjátékkal. Nem színjáték tehát a szó szoros értelmében.

„A dramatikus tevékenység célja a játészó személy adott kontextusra, annak mögöttes, univerzális tartalmaira, illetve a (reális és fiktív) <én>-re vonatkozó ismereteinek elmélyítése. A különbség tehát röviden úgy foglalható össze, hogy míg a színjáték a közönség felé irányul és tanítás jellegű, addig a dramatikus tevékenység ezen formája a játészó személyre koncentrál, és tanulási irányultságú.” (Szauder Erik)

A felnőttek világában a gyermek gyermek marad, s a gyermekek világában a felnőtt legtöbbször idegen. A pedagógus olyan gyerek, aki már felnőtt – illetve olyan felnőtt, aki még érti gyermeki önmagát, így könnyebben talál szót a gyermekekkel. Örökös kettős szereposztásban él s így kétféle szemszögből vizsgálja és ítéli meg a világot. Közvetít, kapcsolatot teremt, helyzetbe hoz. Legfőbb dolga, hivatása, hogy ismét harmóniába rendezze a gyermekire és „reálisra” szétszaggatott valóság teljességét.

(A CÉDRUS
az Ökológiai Kultúra Fejlesztéséért Alapítvány lapja)

Átvettük...

TIKIRIKITAKARAK

Simkó Tibor verseiből válogatott Gabnai Katalin

Az alábbiakban ízelítőt adunk SIMKÓ TIBOR pozsonyi költő verseiből. A Kalligram kiadónál többször megjelent kötet verseiből bővebb válogatást készítünk a DPM következő mellékletében. Játékosságuk, könnyedségük, szép magyar nyelvük miatt különösen alkalmasak ezek a versek beszédgyakorlatra, alsósok versjátékaira, mozgással összekapcsolt ritmusgyakorlatokra.

Kakukk

Ki kukk,
be kukk,
ki-be kukk,
ki-be kukkant
a kakukk –
szól a vén kakukkos óra,
föl, lusták a kakukkszóra:
áll a bál, ni,
kinn a kertben,
táncot járni

volna kedvem,
bogár, madár, napsugár
csapong körbe,
száll a nyár,
karcún ível
messze őszig,
kék lepkével
kergetőzik,
kergetőzik,
bújócskázik,
szivárványa
gyöngyben ázik;

ide kukk-
teli kút,
oda kukk-
csali lyuk,
Ibi, kukk,
Baba,
kukk,
kakukkolj csak,
Habakuk!

Szellő

Fűszálak,
kőszálak
cikcakkján
kőszálak,
harmattól
nem fázom,
ringy-rongyom
nem rázom;
de ha kikeleti
langy ködben
egy puha pihe
rám röppen,
van ott tánc és vigalom,
égyvilággá dalolom
tilili-dalolom:
“Sej,
holnapután délután
elszállok a szél után!”

Orrlapító

Egy fő,
két fő,
holnapután
hétfő,
hét
törpe
tapsifüles

tepsijében
pép fő;
zsírja
köpköd,
vize
forr-
be-
du-
gul
a
pisze
orrrrrr!

Szeptember

Hol a csali csőrü feketerigó,
a bazsalikom üdepiros ágán csevegő?
Dilidali lomb közt lebeg a dió,
föül-alul öleli a párás levegő.

Hol a teli-nótás fülemüle már?
Galagonyabokor akar ringani, la, neki.
Jön a hegyi szellő, elinal a nyár:
csisze-csosza, öreguras ősz kopog ideki.

Nád

Tikirikitakaraki szálvessző
puhalila tavi ködön álmot szó
lingeti-lengeti deli derekát,

sír ide, hív oda: – Gyere, gyerek, át!

Kabóca

Bice-
bóca
kabóca,
ég a
lámpa
kanóca,
de be
hozzánk
ne gyere,
mert a
szomszéd
egere
itt lapul
az
ágy alatt:
elkapja
a
lábadat!

Ősz

Ország – úgy ám – Tikirikitakarak,
országútján csiribiri szamarak,
csillog szőrük, szira, dara szemereg,
csöngettyűznek csigabiga szekerek.

Tallózó...

Hogyan ünnepel/t/ünk?

Március az ifjúságé, az ifjúság ünnepe – véljük régóta. Vajon 1998-ban, a kerek évfordulón élményszerűen kerültek közelebb március üzenetéhez a gyerekek, az iskolások vagy sem? A kérdés nem könnyű. Igazán a társadalomról való hiteles gondolkodás sem dolgozta még fel „Petőfi napjának” jelentését napjaink ifjúságára, amikor uralkodik a sajtószabadság (sőt azt mondjuk, hogy a sajtó valóságos hatalmi ágens), amikor ép-penséggel ki lehet menni az utcára – szabályos engedéllyel, sőt a rendőrség biztosítja gyülekezési jogainkat –, de a politika általában nem az utcán rendezi el a dolgokat, nem tartja „szalonképesnek” az utcai megoldást, s mi se járunk nagyon az utcára), idegen katonák nincsenek a hazában... Jó, jó az Unió... (de hát az sem úgy van most). Marad a „Petőfi nem alkuszik”, a „Csak akkor születtek nagy tettek...” mint pedagógiai üzenet?

Vagy a porosodó múzeumi koszorúk? A kicsit unalmas, kicsit mindig ismétlődő eseményidézés (ismeretközvetítés)?

Mindenesetre a kazincbarcikai Dózsa György Iskola forgatókönyv-pályázatán 1998 tavaszán nem tűntek fel újszerű ünneplési formák. Pódiumosított történelemórák, jobb esetben gyertyás-lobogós, oratórikus előadásban. Egy-két pályamunka vágott bele a szertartás-rendezés mélyebb, szakmailag igényesebb megoldásaiba, de igazi siker nélkül. Meglepően kevesen figyeltek a kiírók azon intelmére, hogy a helyi tradíciók megismerését, felidézését állítsák középpontba, a település márciusi ifját, nemzetörét, honvédjét, eseményét. Még kevesebben követték azt az utat, hogy a mai gyerekhez életkora miatt közelálló gyerek-hős emléket idézzék (mi tagadás, napjaink pedagógusa többszörösen is óvakodik a Kuckó királyt vagy Krúdy gyerek-

mártírjait mintául állítani). S végképp kevesen voltak, akik arra kerestek választ: az ezredforduló gyerekeinek mit üzen Petőfi, március példája.

Az ünnepi emlékezés zavarát mutatja talán az is, hogy a könyvkiadás sem látott üzletet az ünneplés megsegítésében. Mindössze két műsorfüzet van a piacon! (Nem számítva az év ünnepeit felsoroló új kiadású albumokat, Magyar Beck-Granasztói *Ünnepsoroló*ját, és a Gyárfás-Kincses Edit *Kalendáriumát*.)

Rónaszegi Éva a könnyebbik megoldást választotta. A Junior Kiadó Háziszínpad sorozatában kiadott Március idusa című füzet valójában antológia – műsorszerkesztési, ünneprendezési ötletek nélkül. Jellegzetes, hogy a hagyományos, klasszikus – közismert – kortárs-dokumentumok mellett a kiegyezés utáni világ, a múlt századvég tanírodalmából válogatott szemelvényeket (Jókai Mór, Gaál Mózes, Pósa Lajos stb.). Próza szemelvények, novellák, versek, a közismert – tankönyvben is szereplő – dalok. Egyetlen színpadot, színi feldolgozást igénylő mű: Kozma Imrének Petőfi szülei című „színdarabja”. Az is olyan „irodalmi darab”, ami a gyermekszínház mai felfogása szerint igen nehézkesen rendezhető, amolyan „betanítani való”.

Mintha a gyermekszínház fesztiválok évek óta nem tettek volna a legjobbak kísérletet az improvizatív forradalmi játék műfajának megteremtésére! Mintha a szerkesztő minderről semmit sem hallott volna!

Bezzeg hallottak Szücs Anna és Szücsné Pintér Rozália, a veszprémi drámapedagógiai végvár „honleányai”! Méltó ünnepet! – adták a műsorfüzet címül. S a „VEGYED-E FÜZETEK” harmadik darabja a játszó gyerekek aktivizálását korparancsnak tekinti, márciushoz méltó üzenetnek. Ezért aztán a játszóház metodikájához nyúlnak a szerzők. Vetélkedő-forgatókönyvet, helytörténeti emlékidézést, voltaképpen valamennyi tantárgy sajátosságaiból kiemelt tevékenységet idéznek egészen a kokárda-varrásig, sőt tortakészítésig. értelemszerűen a versanyag is frissebb, a kortárs-utókor viszonyát idézik (Szécsi Margit, Kovács István, Fodor András, Buda Ferenc versei szerepelnek), itt sajnos a gyerek-recepció bonyolult problematikájára már nem figyelnek annyira – nehéz a két szempontot egyesíteni. (Gyerek és '48? Talán Kányádi Sándor verses epikája, népballadává-népmesévé emlékező munkássága lehetne példamutató.) Az alsó tagozatosok aztán tobzódhatnak a játszóházi kézművesség örömeiben: lovacska-papírhajtogatás, kardbojt-készítés, csákó- és pártakészítés, tarisznyavarrás – még öltöztető baba is (csak lenne szebb) kínálkozik vidám ünnepi foglalatosságnak. Csak éppen a dráma, a dramatikus játék hiányzik! Pedig a játszóházi felfogásnak is ez adnak igazán méltó, emlékeztető keretet.

Összefoglalva: van egy egyáltalán nem jó és egy majdnem jó műsorfüzet. Nem nagy termés.

A feladat tehát változatlan: – Berek Kati emlékeztető filmjével szólva – „keressük Petőfit”. Az ezredforduló gyerekeihez szólót.

trencsényi

Rónaszegi Éva (szerk.): Március idusa. Háziszínpad. Versek, dalok, jelenetek. Junior. Budapest, é.n. 77 pp.

Szücs Anna-Szücsné Pintér Rozália: Méltó ünnepet! 1848. március 15. Vegyede?-füzetek 3., Veszprém, é.n. 36 pp.

...Tallózó

Lapról lapra

Kaposi László

Egyre több a drámatanárok érdeklődésére számot tartó kiadvány. Elöttem egy könyv, továbbá két folyóirat néhány száma. A drámajáték, drámapedagógia, gyermekszínház, dramatikus nevelés, komplex művészeti nevelés, művészetpedagógiai játékok témakörök egyike-másika visszaköszön ezekben a kiadványokban – a drámapedagógusok érdeklődésére számot tartó szakanyagokról van szó.

1. Lélek, játék, nevelés

Egyre több a drámatanárok rendelkezésére álló szakirodalom. *Kultsár Szabolcsné* jóvoltából most egy szöveggyűjteménnyel több. *Lélek, játék, nevelés* – mondja a főcím, széles-magas hullámokat verve, nagy távolságról körüljárva a tartalmat, majd az alcím konkretizál, egyben tájékoztat arról, hogy példának okáért mégsem lélektani munkáról van itt szó, hanem egy válogatásról *a dramatikus nevelés tárgyköréből*.

A kötet szerkesztője következetes: a főcímbe felsorolt mindhárom területről válogat, jobbat, rosszabbat vegyesen. Olyan rangos szerzők művei mellett, mint például *Buda Béla, Bagdy Emőke, Erika Landau, Mérei Ferenc*, más területről *Gavin Bolton, Jonothan Neelands, Gabnai Katalin, Szauder Erik* stb. megtalálhatók

olyan írások is, amelyek ha kimaradhattak volna a válogatásból, az bizony nem lenne kevesebb (sőt!). Érdekes, hogy a válogatás gondjai nem a lélektani munkáknál jelentkeztek (ezek száma és oldalszáma kb. a kötet negyven százalékát teszi ki), hanem a drámapedagógiai írásoknál. Úgy tűnik, éppen ezen a területen nem biztos a válogatás szerkesztőjének keze és értékítélete.

Néhány példa erre: a drámapedagógia rendszerezésére, illetve az angol drámapedagógia ismertetésére vonatkozó írások már megjelenésük idején is túlhaladtak voltak, avagy az idevágó részek az utánközlés időpontjára már „elveszítették aktualitásukat”. A gyermekszínházi produktumok létrehozására vonatkozó anyagok beválogatását a tematikai szempontok teszik megkérdőjelezhetővé.

És még egy kis gond: szerepel a kötetben egy bizonyos *Kaposi László* munkája is. Stílusjegyek alapos szemrevételezése után biztos a dolog, tévedés kizárva, itt rólam van szó. Bizonytalanságom és bizonyosság-szerzési próbálkozásom oka: senki meg nem kérdezte, hogy engedélyezem-e egy másutt megjelent (egyéb-ként alkalmi) írásom újbóli megjelentetését. Azt sem, hogy van-e újabb, jobb írásom, ezt a régi munkát idő-szerűnek tartom-e stb. Én viszont megkérdeztem néhány, a *Kultsár Szabolcsné* által szerkesztett kötetben munkáival szereplő kollégámat. Nos, ők sem tudtak arról a megtiszteltetésről, hogy a szerzői kiadásban megjelent(?) műben szerepelni fognak. Bevallom, az anyagiak ez esetben – személyesen – nem érdekelnek, még akkor sem, ha a szerkesztő nyilván eladja mások tulajdonát: a szerzői jogok lábbal tiprása viszont annál inkább (ez ügyben, vagyis a „drámapedagógia és jogvédelem” kérdéskörben lásd még lapunk 3. oldalát, *Előd Nóra* cikkét). Egyébként az anyagiak felvetése is jogos lenne, elsősorban a kiadók részéről: például *Gavin Bolton* magyarul is megjelent A tanítási dráma elmélete című, 112 számozott oldalt tartalmazó könyvéből 35(!) oldalt vesz át („rapszodikus” válogatásban) a szöveggyűjtemény szerkesztője.¹

A nyomdai kivitelről: a kötet gépelése rengeteg hibát tesz hozzá a másutt már nyomtatásban megjelent anyagokban amúgy is meglévő több-kevesebb elütéshez, a tipográfia pedig kifejezetten primitív (széthúzott, elválasztás nélküli sorok sokasága, nyomdai helyett írógépes idézőjelek, kezdetleges címszerkezet, a tartalomjegyzék téves oldalszámozása stb.).

Nemes szándékokat *feltételezek* a szerkesztőről: bár van a piacon drámapedagógiai szöveggyűjtemény, szeretett volna egy saját ízlés szerint is letenni, pontosan hallgatói kezébe adni. Ami viszont nem feltételezés, biztosan tudható: mindezt nem így kell tenni. A fentiek miatt tisztelettel javaslom a drámapedagógusok széles közösségének, hogy ne vásárolják ezt a könyvet! Legyenek ennyire szolidárisak az időnként publikáló kollégáikkal!

Lélek, játék, nevelés – szöveggyűjtemény a dramatikus nevelés tárgyköréből.
Szerkesztette: *Kultsár Szabolcsné. Hajdúböszörmény, 1995. Szerzői kiadás*

2. Játékos 1997/3-4. szám

A profilját és helyét kereső folyóirat az első számok múltidézése után egyre többször fordul a drámapedagógia, illetve a gyermekszínházi felé. A nézővé nevelés és az utánpótlás szempontjából is fontosak lehetünk, s talán azért is, mert ezen a területen legalább történik valami (szemben a színházi, és sajnos, általában vett kulturális jelentőségüket is veszítő felnőtt fesztiválokkal...). Esemény hiányában egy „zártkörű” diákrendezvénynek (mint a Globe Fesztivál) a 90 számozott oldalból álló kiadvány inkriminált száma közel 50(!) oldalt szentel. Kérdéses: azért, mert ennyire fontosnak tartják, vagy jobb híján írnak erről a rendezvényről – mértéktelenül.

Debreczeni Tibornak a Gyermekszínházi és drámapedagógia című írásával indítja a számot a főszerkesztő, *Kiss László*. Örökös tiszteletbeli elnökünk tanulmánya „az élre való”, erős felütést ad a lapnak – kár, hogy ami utána következik, az megteremti a „színpadon belüli egyensúlyt”. *Kádár Edit* – az olvasói levelek színvonalán – azt a vitát próbálja felmelegíteni, amin már jó néhány éve túljutott a szakma: ennek tárgya a gyermekszínházi és a drámapedagógia mesterkélt szembeállítás volt.

Aki nem olvasta lapunkban *Gabnai Katalinnak* a tavalyi tatabányai országos fesztiválról írt – rövid, remek stílusú – cikkét², az a *Játékosban* is megtalálja.

Sándor L. István profi színházi kritikus és ráadásul tanár ember: felfutó rendszerű országos gyermekszínházi rendezvénysorozatunk talán leghűségesebb nézője évek óta. A színház felé címmel közölt írása sokkal több, mint a megszokott – néhány személyes ítélettel megspékelt – beszámoló: figyel a tendenciák-

¹ A magyar fordítás kiadója a Longman Group UK. Limited engedélyével a Marczibányi Téri Művelődési Központ.

² Megjelent a DPM 1997-es különszámában. Mi a *Critikai Lapoktól* vettük át...

ra, az irányzatokra, keresi-kutatja a mögötteseket is.

Tóth Zsuzsanna röviden beszámol Társaságunk tavaly augusztusi tantervbörzójéről (itt még lapunkról is említés esik, köszönjük).

A folytatásban Emberi játszmák és színészi játékok címmel részlet olvasható *Nagy Andrea* Drámapedagógia a mozgókép- és médiaismeret oktatásban című szakdolgozatából. Talán csak a részlet kiválasztásán múlott: a drámapedagógiának legfeljebb nyomelemei lelhetők fel az írásban.

Innen a „Globe” uralja a lapot...

A végén ismét szélesebb olvasói rétegek szólíttatnak meg: az amatőrök várhatóan a csoportvezető képzésről, míg a hivatásos „állapothoz” közelebb élők a *Kantor*-anyagot olvassák majd nagyobb figyelemmel.

A Magyar Színjátékos Szövetség és a Szabad Színjátszásért Egyesület lapja.

Főszerkesztő: Kiss László

3. Kútbanézők II.

Az alcímében művészetpedagógiai játékokat, foglalkozásleírásokat, tanulmányokat ígérő periodika a kiadónak, vagyis a művészetpedagógiai egyesület munkacsoportjának a NAT-hoz készült komplex tantervét ismertető, saját bevallás szerint „rapszódikus” írással indul. A tanterv iránt érdeklődők (gondolom) több formában is hozzájuthatnak a teljes anyaghoz – nem derült ki számomra, hogy mi tette szükségessé a kivonatos közlést.

„Újabb kreatív játékok” fejezetcím alatt *Trencsényi László* és *Debreczeni Tibor* (D. T. szerkesztőként jegyzi a lapot) írásai következnek – egyébként az említett neves szerzők munkái teszik ki a lap terjedelmének több mint 30%-át. A szerkesztő elnézően bánt az utóbbi idők termésével, pedig a nagyobb szigor, az alaposabb átrostálás az egyes munkáknak és a lapnak is javára vált volna. *Trencsényi* írásába a „tanártovábbképzési tréning” elnevezésű szerepjáték tömör, pontos ismertetője mellé bekerülhetett a nemzeti alaptanterv rövidítésével a „voNAT, NATasa, BáNAT” stb. szintjén játszadó, pontosabban „operáló” tanfolyamzáró szertartás ismertetése. *Debreczeni* az újabb játékokat ígérő fejezetben huszonhárom művészetpedagógiai játékot ismertet: olyanokat, amelyek több művészeti hatáselemet kapcsolnak össze (ezeket komplexnek nevezi a szerző-szerkesztő). A huszonhárom egy része sajnos tizenkettő egy tucat. Remélem, hogy kevés olyan olvasója van a lapnak, akinek például a „Némajáték hangzó kísérettel” vagy „A személyhez szabott ikebana” játék leírása újat jelent (akinek ilyesmire még szüksége van, az jobban teszi, ha nem komplexekkel foglalkozik, hanem előbb megtanulja legalább egy művészeti ág formanyelvét és játékait). És vannak gyöngyszemek is a huszonháromban, mint pl. az „Übű az iskolában” vagy „A fellázadt tárgyak” stb. (a játékotletek elbűvölik az olvasót, akinek eszébe sem jut megkérdezni, hogy tessék mondani, hol van itt a komplexitás...).

Epikus alkotások dramatikus eszközökkel történő feldolgozására ad mintát a „Foglalkozásleírások” című fejezetben *Debreczeni*, illetve *Bodoglári Ilona* munkája. A lap pillére ez a két munka: remélhetőleg „nívójelző” a jövőre tekintve is.

A szerkesztő gondol az olvasók pihentetésére is: valószínűleg ilyen szándékkal kerülhetett be pl. *Szentirmai László* két bábos „szakmai szösszenete”. Szükség is van ezekre *Wéber Péter* rendkívül „komoly” írása előtt és után...

Kútbanézők II. 1997 márciusa

Az Academia Ludi et Artis periodikája. Szerkesztő: Debreczeni Tibor

Ami megmarad...

„Játék, próba, előadás...” – színházi hétvége a Marczibányi téren

Tóth Zsuzsanna

Két hét távlatából visszatekintve erre a hétvégére, érdemes végigböngészni, mi az ami megmaradt belőle.

Gyönyörű idő volt például, ahogy *Koltay Tamás* megállapította, nem is teljesen normális, aki ahelyett, hogy a szép időt kihasználva sétálna a szabadban, itt bent ül...

Izgalmas és zsúfolt volt a kínálat. Mit is kínáltak? Találkozókat, bemutatókat, beszélgetéseket, fejtágítást és örömet, konkrét segítséget és távoli reménysugarakat.

Volt, amire nagyon készültem. Valahogy mindig kimaradt eddig a Győri Padlásszínház „De mi lett a nővel?” című előadása (férfimese, *Kiss Csaba* rendezése). Meghitt, és igen erős hatású színházi pillanatok ma-

radtak meg bennem; Gyabronka, amint „felakasztva lóg”, a nyírfa-korláton búsuló sapkák – elhalkulóan pengő gitár... vagy a lázas meseszövegetés, hogy kiderüljön, mi is lett a nővel, az álmokkal, az étellel. Férfikönnnyek – még ha színészből is potyogtak –, mint megrendítő hajszálrepedések a szobor-erőn.

Nagy élvezettel hallgattam Szigethy Gábor színháztörténeti fejtegetését, amelyben azt bizonygatta, ahogy akkor (értsd: a kezdetek) volt aktualitása, ereje, hatása, célja a Nemzeti Színház létrehozásának. Széchenyi ugyan a német operába járt szórakozni, de mint nemzetünk más nagyjai, kaszinó-iroda-fogadószobakávéháznak használta a Nemzetit.

És mindenekelőtt otthona-temploma volt a végre szabadon gyakorolható magyar nyelvnek. Kaphattunk alternatívákat arra is, hogy mi lesz, mi lehet a funkciója a jövőben épülő új Nemzetinek. Bálint Andrással, a leendő igazgatóval Nánay István folytatott „színházépítő” beszélgetést. Megtudhattuk, hogy egyfajta nyitottságra készül az új Nemzeti, s talán az sincs kizárva, hogy a színházranelvés eszméje is szót, teret kap benne. Bálint szerint „értékorientált polgári színház” lesz (kicsit olyan, mint a Radnóti?)...

Kevésbé megnyugtató volt az a kép, amelyet Koltay Tamás vázolt. Élményszerű videóbejátszásai az európai színjátszás olyan példáit állították elé, amit – úgy tűnik – még sokáig nem tudnak színházaink követni. Emlékezetes alakítások pillanataival lettünk gazdagabbak, s kitekintése érdemi alternatívákat jelenthet egész színikultúránk számára.

Az ELTÉ-n folyó drámatanári, pontosabban drámajáték-vezetői képzést nagy örömmel kell üdvözlünk. A színházi hétvégén megjelent évfolyam valódi színházzal lepett meg bennünket. Néhol suta, de őszinte színjátszással, amely vándorszínészeink korának hamvasságát volt hivatott bemutatni. Sikerral. Ízes magyar nyelven, kedves, diákos humorral megoldott jeleneteket láttunk a hitvitázó drámáktól Csokonaiig.

Jóízű beszélgetésnek lett részese, aki – jóval az előírt húsz fő fölött – beült a „műhelynek” titulált beszélgetésre, Schilling Árpáddal. A fiatal, tehetséges rendező, akinek már több munkáját megismerhettük – emlékezetes a Nagy játék vagy a Teatro Godot – meglepő nyíltsággal a rögtönzéses alapon létrejövő játék gyötrelmeiről, gondjairól beszélt. Elmesélt különféle megközelítési módokat, majd a gyakorlatban is alkalmat adott néhány önként jelentkezőnek, hogy az improvizáció szabadságával megnyilvánuljon a játékokban.

A jelenlevők szerettek játszani. Ez bizonyosodott be a Színház- és Filmművészeti Főiskola színházelmélet-drámapedagógiai szakos 1. éves (levelezős) hallgatóinak szakkönyv-bemutatóján is. Az Ausztráliában divatos színházi – sportként értékelhető – játékokat ott versenyszerűen, szigorú szabályok között, rendszeresen tréningező csapatok üzik.

A bemutatókon – három alkalommal került erre sor a hétvégén – jókedv és érdeklődés, játékosság, valamint a spontaneitás volt jellemző. A harmadik nap végén már az első kihívás is megszületett: az ELTÉ-sek csapatot alakítva párbajra hívták a Színi leendő drámapedagógusait...

Csizmadia Tibor a tükröket állította előadásának középpontjába. A shakespeare-i tükörtől az önmagunk elé tartott tükörig. Az önmegismerés valódi színházi formáit azonban csak általánosságokban ismertette, a „módszerben” kicsit jártas hallgatónak a revelatív felismerésekre nem adott alkalmat előadása.

Színházi élménynek indult, de jelen sorok írója számára mégsem lett az, a Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola és a Kolibri Színház bábos hallgatóinak közös produkciója, a Kocsonya Mihály házassága. A hosszas várakozás és bosszúság után is (ez volt az egyetlen csúszás a hétvégén) élménydús színháznak indult – mert adott volt a pillanat varázsa, a remek és meghökkentő bábok, ember és maszk-jelmez különös kombinációja, a stilizált és a bábok bumfordiságával kontrasztban kecses-légies díszlet-bútorok, a fukar-fények (tudjuk, itt voltak problémák), – mégsem lett az lassú, rossz tempóváltásokkal teli, a modern zene és az eredeti történet éles ellentétével végeredményben idegesítő előadást láttunk. Eltűnt az alaptörténet népi bölcsességgel teli humora, céltalanná vált a nagy gonddal megalkotott bábosság, elfoszlott a bumfordi báj. A kísérletet érdekesnek minősíthetjük, de tegye szívére kezét, akinek ez a Kocsonya Mihály az igazi...

Annál nagyobb öröm volt hallgatni Fodor Tamást, aki versrendezés ürügyén elemezte-ízlelte Kosztolányi Hajnali részegség című költeményét. Magam is hosszú idő óta mondok verset, próbálom értelmezni a költő gondolatait és továbbadni módszereimet a tökéletesebb tolmácsolás érdekében – de még soha nem találok ilyen (tudom, rossz szó!) lelkesítő versértelmezéssel. Ahogy felfejtette a sorokat és azok mögöttes tartalmait, az ennek a versnek valóságos hétfátyoltánca volt. Kitérult a hajnali égbolt, s valami végtelen, rég nem ízelet nyugalom öntötte el hallgatóit.

Optimizmusra adott okot a Duna Televízió két szerkesztőjének, Kalocsai Andreának és Bartók Lászlónak elindult versműsora – a Kalliopé dalnokai is, amelyről most előszóban számoltak be. Nehézségekkel küzdő műfajunk esetében ez óriási előrelépés, a képernyőn át segíteni az ifjú versmondókat, játékosan, könnyed formában.

Nagyon sajnáltam, hogy más programokkal való egybeesésük miatt nem volt módom megnézni, meghallgatni Fuchs Lívia és Lengyel Pál előadását. Tájékoztattam tartalmuk felől és „megbízható forrásból” tudom, hogy mindkettőt nagy kár volt kihagyni.

Arról beszéltek – gazdagon illusztrálva mondandójukat –, hogy a színház vonatkozásában milyen sajátos eszközökkel bír, és ezeket a különös színházi kifejezésformákat hogyan használja a tánc- és bábművészet.

Nem érdemi okokból maradt ki néhány program: egybeesések és az emberi figyelem korlátai miatt nem vettem részt a „Régi mániám...” című rögzírt-cserén (a Színház- és Filmművészeti Főiskola III. éves dramaturg osztályának bemutatkozásán), az Oidipus történetet feldolgozó beavató színházi foglalkozáson (Mezőtúr, Teleki Blanka Gimnázium), Kerényi Miklós Gábor „Zene és ritmus” című előadásán, „A magyar díszruha története...”-ról Krizbai Judit báb- és jelmeztervező által tartott bemutatón, a Türellem Háza növendékeinek bemutatkozásán. Sajnos nem láttam a 21. Színház a nevelésért „Karnyóné” videó-előadását sem, ez utóbbiról igen sok jót beszéltek. Alkalmam volt viszont már találkozni a Káva Kulturális Műhely József és testvérei előadásával, amit akkor egészen kiválóan éreztem.

Remek alkalom volt ez a színes hétféve – mint egyébként a Marczibányi téren rendezett hasonló összejövetelek mind –, arra is, hogy pótoljuk könyvtárunk hézagait, hogy új szakirodalommal gazdagabban térjünk haza. Sajnáljuk, hogy a tervezett rendezői segédkönyv (Gabnai-Máté-Nánay) még nem lett készen. És igen jó alkalom volt ez arra, hogy a színház sokféleségével találkozassunk, hogy a drámapedagógiával foglalkozók bepillantást nyerjenek a „produkció-készítők” szerelmes mániáiba is. Minden résztvevő nevében úgy gondolom, hogy köszönettel tartozunk a lehetőségért, az ötletadóktól a megvalósítóig mindenkinek.

Házassági évforduló Jászfényszarun...

Trencsényi Imre

...Mondjuk, a tizenkettedik. 1985. szeptember végén esküdött egymásnak örök hűséget Közönség Szilárd és Amatőr Ofélia. A szent frigy – kisebb-nagyobb válságokkal, ahogy ez már a legjobb házasságokban lenni szokott – azóta is tartja magát. A jászfényszarui Napsugár Gyermekszínpad és a Fortuna Együttes 1998. december 21-én ünnepelte születésének 25. évfordulóját.

Hogy ez alkalomból miért ama bizonyos, a falusi lakodalmak teljes szertartásrendjét végigjátszó menyegzőt emlegetjük? Talán mert ez az esemény volt sokak számára legemlékezetesebb fénypontja. Olyan dráma volt, amelynek több száz – vagy talán ezernyi – résztvevője közül 12 év múltán is három- vagy négyszázan ülték végig a Petőfi Művelődési Házban a generációkat nevelő gyermek- és ifjúsági együttesek több órán át tartó jubileumi műsorát. Mind az együttesek, mind Kovács Andrásné ROZIKA becsületére legyen mondva, ilyen-olyan jubileum legalább ötvenként esik errefelé, de a közönség szilárdan kitart a színjátszók mellett. (Nem hiába hívták Közönség Szilárdnak azt a játszó személyt, aki annak idején Amatőr <Mozgalom> Oféliával örök szövetségre lépett.)

Szeretnénk hinni, hogy amíg él Jászfényszarun az a (több) nemzedék, mely Rozikától az iskolában és az ifjúsági (Fortuna) együttesben játszani tanult, addig lesz közönsége, segítője, támogatója e településen az amatőr művészeti és művészetpedagógiai tevékenységnek. E pillanatban talán még joggal is hihetjük, hisz az egykori fortunások (és napsugarasok) felismerhetően jelen vannak a város közéletében.

Voltak esztendők, amikor jóformán a Fortuna jelentette a nagyközség közéletét. A helyi közvélemény pedig úgy tartotta, hogy az iskolai Napsugár Együttes a továbbtanulás, a társadalmi emelkedés garanciája. Az élet azóta sok tekintetben megváltozott, nem is mindenben előnyére, de Kovács Andrásné életműve sokak szemében még sokáig értéket fog jelenteni. Csak örülhetünk, hogy – úttörő jászberényi drámajáték-vezetői speciálkollégiumai nyomán – több felsőoktatási intézményben, sőt határainkon túl is terjeszti a színházi és drámapedagógiai kultúrát.

Az egykori „amatőr menyasszony” – ma hivatásos színművész – örömmel lép fel újra az első lépéseinek világát jelentő deszkára, de nem csak Csomor Csilla tisztelte meg a Petőfi Művelődési Ház színpadát, hanem a minden ízében városinak ismert művész, Fodor Tamás is szívesen adott bőséges, igényes – és sikeres – műsort (városi rang ide, városi rang oda) falusi amatőr kollégái ünnepén.

Szólni lehetne még az előadóművész utánpótlásról, a régi vers- és prózamondók nyomában színpadra lépő új tehetségekről is, akik közül némelyekről bizonyára még később is fogunk hallani.

Egyetlen kis felhő – egyetlen aggály – árnyékolja be ünneplő örömmünket. Majd’ elfeledtem, születésnapot is ünneplünk: de talán az évek számának nincs is akkora jelentősége. Nagyobb baj, hogy Kovács Andrásné a helybeli iskolában már nem tanít. Akadnak ugyan még tanítványai, akik – például Jászberényben – ellesheték drámapedagógiai módszereit. De van-e rendezői utánpótlás? Nem fog-e ennek híján elsorvadni

Jászfényszaru a (produkciós célú) színjátszás, amely pedig mindig egymást éltető-tápláló testvéri kölcsönhatásban élt az iskolai drámapedagógiával? Mert ha ez bekövetkezne, féltő, hogy a „fiatalabbik testvérke” – ha túl is élné valamiképpen, nagyon megsínylené a veszteségét.

Nem szólva arról, hogy a mindeddig hűséges Közönség Szilárdot is kár lenne éppen most magára hagyni.

Vörös Jolán köszöntése

1997-ben ünnepelte gyermekszínjátszó-rendezői és drámapedagógusi pályájának 25 éves jubileumát a színházi nevelési mozgalom egyik legrégebb és legkitartóbb megszállottja: a hódmezővásárhelyi Vörös Jolán, sokak számára egyszerűen Joli néni. 25 éve működik szakköre, amely a drámajátékos improvizáció eszközeivel építi produkcióit, s ha országos szinten nem is, de helyi-területi megmérettetésekben csaknem állandóan helyezett, számos aranyérem birtokosa: rájuk épülnek a pedagógusok számára rendezett bemutató foglalkozások. Hagyományos drámajáték-táboruk is nyolc éves múltra tekint vissza. Nagy sikerük van évről évre Joli néni napközis tábori drámajáték-foglalkozásainak. Úgy tűnik, a gyerekektől meg is kapja az elismerést; a felnőtt világtól, a pedagógus szakmától talán kevésbé. Sokan vagyunk, akik csodáljuk akaraterjét, amellyel kora, romló egészségi állapota ellenére sem mulaszt el egyetlen alkalmat sem, hogy képezze magát, lépést tartson a szakma fejlődésével, megmártózzon az együttgondolkodók, együttműködők közösségében.

Köszöntjük őt a jubileum alkalmából. Kívánjuk, hogy még sokáig lássuk magunk között, rendezvényeink állandó, lelkes résztvevőjeként.

E. N.

Művészetek komplex alkalmazása az oktatásban

alapozó tábor pedagógusoknak (1998. augusztus 10–16.)

A tábor célja, hogy többféle lehetőség bemutatásával mintát nyújtson a NAT művészetek műveltségi területén belül az egyes részterületek (zene, dráma, tánc, vizuális kultúra) együttes alkalmazására, komplex együttműködésre – különös tekintettel ezek önismereti és kommunikációs lehetőségeire.

A résztvevő pedagógusok mindezt saját aktív tevékenységük során, élményszerűen tapasztalhatják meg. Így a tábor jó alapot teremt a műhelymunka keretében folyó további együttműködéshez, valamint az elsajátított iskolai alkalmazásához.

A tábori részvételhez nem szükséges semmilyen plusz előképzettség vagy különleges tehetség. Előny viszont a bármely művészeti ágban végzett tanári munka.

Alkalmazott technikák: aktív és passzív zeneterápia; kreatív mozgás („táncterápia”); drámajáték (drámapedagógia); vizuális önkifejezés; relaxáció

Helyszín: Magyarpolány (Veszprém megye, Ajkától 8 km).

Jelentkezéseket csak korlátozott számban, a 2500,-Ft-os előleg befizetésének sorrendjében fogadunk el.

A teljes részvételi díj: személyenként 7.500,-Ft

A tábort a Közoktatási Modernizációs Közalapítvány támogatja.

Jelentkezni a Veszprém Megyei Közművelődési Intézetnél lehet (8200 Veszprém, Kossuth u. 6. Tel.: 88/429-310)

Információ: Zalavári András

(tel.: 88/426-192, e-mail: drisa@inforax.hu).

Győr

A **Gyermekek Háza** ez évi 120 órás drámafoglalkozás-vezetői tanfolyamán 35 fő vett részt. A szervezők igyekezetének és alapítványi támogatásnak köszönhetően a képzés újabb 30 órával folytatódik szeptemberben.

Új tanfolyam is indul: kezdés 1998. október 3-án.

Jelentkezni lehet Pálfi Erikánál (9021 Győr, Aradi vt. u. 23. tel.: 96/312120).

A győri **Apáczai Tanítóképző Főiskola** 80 óra drámapedagógiából és 40 óra műelemzésből álló kurzust hirdetett meg. Kezdés 1998. szeptember 25-én.

A Kerekasztal Színházi Nevelési Központ programajánlata

Tanfolyam DRÁMAJÁTÉK-VEZETŐ vizsgával rendelkezőknek – Gödöllőn

Közülük is elsősorban azok jelentkezését várjuk, akik a NAT Tánc és dráma műveltségi területéből a DRÁMÁT önálló tantárgyként tanítják, avagy az irodalom és a történelem tanításában kívánják alkalmazni a tanítási dráma módszereit.

A tanfolyam időpontja: 1998. június 15-19.

Kezdés: június 15-én, hétfőn 10 órakor

Oktatás: naponta 9-19 óra között (néhány esti szakmai-kiegészítő programmal)

A tanfolyam vezető tanára: Kaposi László

Részvételi díj: 13.000 Ft/fő

A kurzus résztvevői igazoló oklevelet kapnak.

Intenzív drámapedagógiai tanfolyam

indul a NAT TÁNC ÉS DRÁMA műveltségi területéből a DRÁMA tanítására

a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ szervezésében, Gödöllőn, **1998. június 22-július 1. között**

Kezdés: június 22-én, hétfőn 10 órakor

Oktatás: naponta 9-19 óra között (néhány esti szakmai-kiegészítő programmal)

A 120 oktatási órából álló képzésen felhasználható a pedagógus-továbbképzésre szánt központi költségvetési forrásból kapott támogatás (a Műv. Közlöny, XVI. évf. 16/II. sz. alapján).

A tanfolyam vezető tanára: Kaposi László

Részvételi díj: 25.000 Ft/fő

(Távolabbról érkező résztvevőinknek a szállás és ebéd megrendelésében segítséget nyújtanak a szervezők.)

A kurzus résztvevői igazoló oklevelet kapnak, továbbá a sikeresen vizsgázók megszerezhetik a Magyar Drámapedagógiai Társaság drámafoglalkozás-vezetői oklevelét (vizsgadíj 4000 Ft/fő).

Jelentkezés: Kerekasztal Színházi Nevelési Központ (2100 Gödöllő, Szabadság út 6.) **További információk:** Lipták Ildikó (tel.: 28/404702)

A Marczibányi Téri Művelődési Központ őszi ajánlata

Képzések, tanfolyamok:

120 órás GYERMEKSZÍNJÁT SZÓ-RENDEZŐI TANFOLYAM Gabnai Katalin szakmai irányításával

Részvételi díj: 40.000 Ft + 4.000 Ft vizsgadíj

A képzés tematikája:

- Dramaturgiai alapismeretek – alapfogalmak
- Dramatizálási gyakorlat
- Szerkesztési gyakorlat
- Ünnepi szertartások, rituális játékok
- Próbavezetési módszerek
- Improvizáció, közös dramatizálás, az improvizatív dráma
- Szervezési, vezetési ismeretek

- Látványtervezés – tér, díszlet, kellék, jelmez, smink, maszk és báb
- Mozdásos és zenei elemek a gyermekszínházban
- Beszédtechnikai ismeretek és gyakorlatok

A tanfolyam vizsgával fejeződik be, mely a képzés elméleti anyagából és egy gyakorlati részből áll: saját produkció bemutatása, próba levezetése élőben vagy videofelvételen.

120 órás DRÁMAJÁTÉK-VEZETŐI TANFOLYAM *Kaposi László szakmai irányításával*

A képzés főbb témakörei:

- Elméleti alapismeretek (a drámajáték elmélete és története)
- Drámajáték-módszertan
- Drámaóra-vezetés

A képzés végén a hallgatók vizsgát tehetnek, mely két részből áll:

1. Gyakorlati vizsga: tanítási dráma óratervének elkészítése, a drámaóra – egy részének – bemutatása a tanfolyam résztvevőivel.
2. Szóbeli vizsga elméletből és módszertanból

Részvételi díj: 40.000 Ft + 4.000 Ft vizsgadíj.

Képzési időpontok:

1998. október 10-11., november 7-8., december 5-6.,

1999. január 8-9., február 5-6., március 5-6., április..., vizsga májusban.

A Művelődési Közlöny 1997. 16/II. száma alapján a pedagógus továbbképzésre szánt központi költségvetési forrás a fenti képzésekre felhasználható.

Páholy

Önképző műhely végzett drámatanároknak Szauder Erik irányításával, havonta egy alkalommal, szombaton vagy vasárnap – a résztvevők igénye szerint.

Közösen részt veszünk egy drámafoglalkozáson, amelyet szakmai megbeszélés, elemzés követ.

Részvételi díj: 200 Ft/alkalom

Gyermekprogramok

A Kerekasztal Színházi Nevelési Központ és a Káva Kulturális Műhely színházi nevelési foglalkozásai iskolai osztályok számára, hétköznap délelőttönként 3 órás időtartamban.

Megjegyzés:

A foglalkozások költségeit pályázati támogatásból fedezik a szervezők, így az iskolák számára a részvétel térítésmentes. Egy-egy előadáson mindig csak egy osztályt tudunk vendégül látni, az iskolák igényeit előzetes egyeztetéssel fogadjuk. A színházi nevelési foglalkozások a szakmai közönség számára nyitottak, minden érdeklődőt szeretettel várunk!

Játszószínház

Kéthetente szombatonként 10-13 óráig a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ színész-drámatanárai közös játékokra várnak 9-14 éves gyerekeket!

Részvételi díj: 300 Ft/ alkalom

A fenti programokról érdeklődni lehet Juszcák Zsuzsánál a következő címen vagy telefonszámon: 1022 Budapest, Marczibányi tér 5/A, 212-2820, 212-4885

Vizsgákról jelentjük

**Fejér Megyei Pedagógiai Intézet
(Székesfehérvár)**

Tanfolyamvezető:

Geszterné Hollósi Kornélia

1997. október 11.

(7 fő)

Erdélyi Éva mf.

Hajzer Miklósné mf.

Horváth Sándorné mf.

Keszte Jánosné k. mf.

Molnár Gáborné mf.

Szabóné Eke Ildikó k. mf.

Végvári Tamásné mf.

Pest Megyei Pedagógiai Intézet (Budapest)

1997. okt. 30.

Tanfolyamvezető: Rudolf Ottóné

(7 fő)

Csík Csabáné mf.

Csík Szilvia mf.

Frey Ildikó mf.

Ispény Mária mf.

Radnai Jánosné mf.

Szélpálné Rédlí Stefi k. mf.

Tóthné Besenyei Ibolya mf.

**Veszprém Megyei Gyermekszínház és Dráma-
pedagógiai Egyesület (Veszprém)**

Tanfolyamvezető: Előd Nóra

1998. február 21.

(15 fő)

Badáczyiné Dallos Gizella mf.

Dobrókáné Prótár Teréz mf.

Dr. Hodásziné Pingitzer Andrea k. mf.

Dr. Hauber Károly mf.

Gráczi Lászlóné mf.

Horváthné Márkus Zsuzsa mf.

Illyné Pucsek Zsuzsa mf.

Magyar Zita mf.

Marton Istvánné Konyher Mária mf.

Palkovics Erika mf.

Sarkadi Nagy Andrásné mf.

Sikosné Szűcs Marianna mf.

Tóth Emese k. mf.

Tömbölné Czirfusz Loretta mf.

Varga Istvánné Bakos Margit mf.

Kerekasztal Színházi Nevelési Központ (Gödöllő)

Tanfolyamvezető: Kaposi László

1998. április 4.

(21 fő)

Bucsánszky Éva mf.

Csépányi Anikó mf

Csukáné Szerémy Andrea mf.

Diligens Károlyné k. mf.

Dr. Fülöp Gáborné mf.

Duhonyi Tiborné Pohánka Mária mf.

Fézlerné Murányi Mária mf.

Garamvölgyi Andrea mf.

Horváth Józsefné Velő Katalin mf.

Keresztes Attila k. mf.

Kiss Emília mf.

Kiss Endre mf.

Kissné Balla Krisztina mf.

Lukács Gabriella k. mf.

Molnárné Cselótei Ildikó mf.

Muskatal Gabriella mf.

Nagy Julianna mf.

Nagyné Szakál Györgyi mf.

Szücsné Bense Mária mf.

Szurma Beáta mf.

Zboray Antónia k. mf.

ELTE – Marczibányi Téri Művelődési

Központ, posztgraduális képzés (Budapest)

Oktatók: Kaposi László, Rudolf Ottóné, Szakall

Judit

1998. január 25.

(14 fő)

Csáfordi Magdolna mf.

Főbusz Nóra mf.

Gergényi Zsoltné Németh Erika mf.

Keszy-Harmath Eszter mf.

Kristóf Emőke mf.

Lovas Julianna mf.

Milánkovics Ibolya mf.

Pápai Sarolta mf.

Rázsó Katalin mf.

Simon Miklósné Nagy Márta mf.

Streéb Mária mf.

Szabóné Szép Éva mf.

Tajta Csabáné Kosztin Erzsébet mf.

Vajda Viktória mf.

JPTE Egyetemi Színpad (Pécs)

Tanfolyamvezető: Kaposi László

1998. április 5-6.

(18 fő)

Ammentné Ujváry Edit mf.

Aradi Tiborné Melcer Eszter mf.

Balassa Réka mf.

Cserháti Eszter Erzsébet mf.

Farkas Andrea mf.

Galambos Vera mf.

Hegedűs Zoltán k. mf.

Hencsné Tóth Zsuzsanna k. mf.
Herczig Zsuzsanna mf.
Istvánder Annamária mf.
Jónás Lászlóné Békés Ilona mf.
Kakas Éva mf.
P. Kovács Tiborné Rudas Éva mf.
Pappné Pintér Ilona mf.
Rejtő Éva mf.
Siklósi Anikó mf.
Somogyvári Anikó mf.
Szili Györgyi mf.

Gyermekek Háza (Győr)
Tanfolyamvezető: Kaposi László
1998. május 24.

(16 fő)

Bacsárdi Csilla mf.
Bódi Bernadett mf.
Borsicsné Molnár Márta mf.
Csabai Flóra k. mf.
Cseténé Kárász Mária mf.
Farkasné Takács Judit mf.
Havasréti Béláné mf.
Horváth Helga mf.
Jánokiné Simon Erika mf.
Rémi Péterné mf.

Répásiné Hajnal Csilla mf.
Szilágyiné Nagy Jolán mf.
Tamásné Ördög Szilvia mf.
Tóth Szilvia k. mf.
Váradyné Márkus Éva mf.
Wenczel Imre k. mf.

Marczibányi Téri Művelődési Központ
Tanfolyamvezető: Kaposi László
1998. május 31.

(14 fő)

Egriné Olajos Szilvia mf.
Keresztes József k. mf.
Kurucz Zsuzsanna mf.
Libor Anita mf.
Mészáros Anita mf.
Micsutka Zsuzsanna mf.
Nagy M. Kinga mf.
Pappné Fekete Ildikó mf.
Rác Éva mf.
Sándor Rita mf.
Somogyi Beáta mf.
Szalayné Kirádi Éva mf.
Tóth Gabriella mf.
Törökné Orbán Zsuzsanna mf.

**Egyesületünk választmánya a közhasznú társasággá válás kapcsán
rendkívüli közgyűlést hív össze 1998. május 8-ra.
A 14 órakor kezdődő közgyűlés helye a
Marczibányi Téri Művelődési Központ**

Az egri Megyei Művelődési Központ a Heves Megyei Drámapedagógiai Műhellyel közösen rendezi meg a

II. Batyu Drámapedagógiai Tábort

- Helyszíne: **Szilvásvárad, „Azsúr” Családi Üdülő**
- Időpontja: **1998. július 13-18.**
- Résztvételi díj: **8.000.-Ft**

A festői környezetű táborban neves előadók, foglalkozásvezetők irányításával tervezzük megvalósítani szakmai programunkat. Ebben szerepel kommunikációs és feszültségoldó tréning, komplex dráma, konfliktuspedagógia, különféle mozgásos és manuális foglalkozások.

Kiegészítő programjainkban szerepel egy kirándulás a Szalajka-völgybe, kézműves foglalkozás, tánc- és daltanulás táborútnél, valamint előadóest.

A tábor szervezésénél, programunk kialakításánál erőt, kedvet merítettünk előző évi nagy sikerű táborunkból. Szeretnénk annak szellemét, értékeit, hagyományait tovább vinni, tapasztalataira támaszkodni.

Várják a régi és új résztvevők visszajelzését. Bővebb információ: **Nyeső Ildikó** (Megyei Művelődési Központ; Eger, Knézich K. u. 8. tel.: 36/311954; fax: 36/312545)

Az országos gyermekszínházi fesztivál tatabányai döntőjére meghívott csoportok:

Balassagyarmat, Cseppek

Rikoltások (versösszeállítás)

Rendező: Pajorné Molnár Magdolna, Tátrai Judit

★

Beszterec, Általános Iskola

Arany J.- Belinszki József: A bajusz

Rendező: Hajnal István

★

Budapest, Pemzli Színpad

Weöres-Petőfi-Arany: Bolond Istók vagy amit akartok

Rendező: Jancsó Sarolta

★

Budapest, Pozsonyi Itp-i Német Tagozatos Általános Iskola, „Pozsonyisok”

Bácskai Mihály: A makacs menyecske és a gyáva ördög

Rendező: Vargáné Dezső Ágnes

★

Békéscsaba, Kölyökstúdió

Kormos István: Pincérfrakk utcai cicák

Rendező: Csizmadia Éva, Józsa Mihály

★

Debrecen, Alföld Színpad

Lázár Ervin: A báránylevél-bodorító (szatirikus mese)

Feldolgozta és rendezte: Várhidi Attila

★

Győr, Vadvirágok

Szilágyi Andor: Boszorkánysegédek

Rendező: Répásiné Hajnal Csilla

★

Inárcsi Színház

Weöres Sándor: Vonzások

Rendező: Kovácsné Lapu Mária

★

Kecskemét, Ifjúsági Ház, Diridongó Színházi Csoport

Arany János: A fülemile (feldolgozás)

Rendező: Sárosi Péterné

★

Makó, Kertvárosi Általános Iskola

Az okos lány (mesefeldolgozás)

Rendező: Királyné Miklós Erzsébet, Tari Árpádné

Martonvásár, Beethoven Általános Iskola, Teátrum Színházi Csoport

Arany János: A fülemile

Rendező: Dr. Czikajkó Gyuláné, Szeidl Hedvig

★

Pápa, Picit NEM ART Színpad (Thürr István Gimnázium)

Németh Ervin: Három gyerek kívánsága

Rendező: Horváthné Árvai Mária

★

Pápa, NEM ART Színpad (Thürr István Gimnázium)

Shakespeare: A vihar (átdolgozás)

Átdolgozás és rendezés: Tegyi Tibor

★

Pesthidegkút, Waldorf Iskola, 7. osztály

Pilinszky J.: A Nap születése

Rendező: Kulcsár Gábor, Papp Gábor

★

Sárospatak, Petőfi Sándor Általános Iskola színházi csoportja

Holle anyó (mesefeldolgozás)

Színpadra írta és rendezte: Sóstói Andrásné

★

Sellye, Irodalmi Színpad

Élet – képek

Rendező: Csordás Anett, Kádár Zoltán

★

Szekszárd, I. sz. Általános Iskola, „Garai negyedikesek”

Kádár Kata (népballada)

Rendező: Kovács Erzsébet

★

Taszár, Általános Iskola

Békaszerenád (verses összeállítás)

Rendező: Révész Imréné, Vörös Ildikó

★

Záhony, Árpád Vezér Általános Iskola, Ki-kelet Színházi Kör

Hordós Csaba: Mese a lusta fiúról, aki nem volt olyan lusta, mint amilyen lehetett volna

Rendező: Tóth Gabriella, Nagy Zsolt